

‘సాగర్’ ప్రచురణ సం. 2.

డిశంబరు - 1946

ప్రతిష్ఠా :

నానా అండ్ కో., 6, సుంకురామచెట్టిస్ట్రీట్, జి. టి. మదరాసు

పబ్లిషర్స్ అండ్ బుక్ సెల్లర్స్

Q. H. No. Ms 413 - Copies : 950

సర్వ హక్కులూ రచయితవి.

ముద్రణ : నల్లండా ప్రెస్, తెనాలి - జి. 98

ఉదారమూర్తులు, పరిశ్రేయస్కాములు, సుప్రసిద్ధ జాతీయవాదులు
నగు

శ్రీయుత గుంటుపల్లి సూర్యనారాయణచౌదరిగారికి

గౌరవభావపురస్కరముగ నా యీ రచనలు

అంకితం

—శ్రీహరిరావు

అంజలి

గాయీ పుస్తక ప్రచురణకు సర్వవిధాలా తోడ్పడిన
శ్రీయుత ఎ. యల్. నారాయణగారికి

నాకు భాషాపటిమలో గురువులయిన
శ్రీయుత చాపరాల సత్యనారాయణరావు
B. A., B. Ed. (Eng. Litt.) గారికి

నా కపూర్వ సలహాలిచ్చి ప్రోత్సహించిన
నా మిత్రులకు

హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాంజలి

—“శ్రీహరి”

ర చ యి త

జననం — 1925

జరిగిన తన కొద్దిజీవితంలోనే యీయన అనుభవించని సుఖదుఃఖాలు లేవు.

అనూయ, జుగుప్స, పరసీడన, అతిస్వార్థవిలాసులయినప్పటికీ సంఘంలో పెద్దలుగా చెలామణీ అవుతున్నవారిని తీవ్రంగా ముఖాముఖి విమర్శించుచుండుటవలన—యీయన జీవితం ఒకేవిధంగా నడవటానికి వీలులేకుండా చేయబడుతుంది. నైతికంగా విజయం ప్రతీక్షించడంలో యీయనచే, ఎంతటి ఆఘాతుకాలనైనా చిరునవ్వుతో చురుకుడనై ఎదుర్కోగల మానినీ.

సం దేశం

జీవిత నాటకరంగపు, గడచిన బహుదృశ్యాల్లో
రంగుల తల్లుకుల బెళుకుల కపటవేషభార్యల్లో
నలిగిన లఘుజీవాళివి !

భూనభోంతరాశాల్లో పిక్కటిలిన
రక్తాక్ష కృపాణాల
గలిచిన సైన్యాల జయధ్వనాల
వదిమాగధుల బానిసగానాల
మంద్రమేఘ ఘోషల్లో
అణగారిన అనాధజీవుల
అరణ్యరోదనలివి !

పుకొటి పురాణాల, కట్టుకథల
దట్టంపు అరణ్యాల్లో
కనుపించని వనపుష్పాలివి !

రారాజుల, సరహంతక, పరపీడక
నిరంకుశ కలంక చరిత్రల
కలుష పాపమంకిల పుటల్లో
కనుపించని, వినుపించని, మరుగుపడిన మూఁతల్మల
క్షుద్రమానవుల జీవిత పోరాటపు
భగ్నపరాజయ గాథలు !

ఆకసమంటే కోటల నిర్మించిన ఎముకగూళ్ళ
 మూక కంతసమూహాల అశృతఘోషలు,
 పుత్రుల గోల్పోయిన మాతల, అనాధశిశువుల;
 సద్యోవిధవల లోలోపల దిగమింగిన
 యింకిన అశృమహానదాలు
 కళాప్రియుల రాజ్యాల్లో కాటకాలు
 కాలువకట్టిన పాటక, జనసామాన్యపు చెమటలు
 ఊసరక్షేత్రాలను తడిపిన
 విలువలేని నరరక్తపు సాగరాలు
 మా తెచ్చిన సందేశం!!

పండిన పచ్చటి పైరుల
 బంగారురంగుల ఒరిగిన చేలపైన
 యోధుల గుర్రపుడక్కల ధ్వంసలీల
 సామ్రాట్టుల మదమత్తకరీంద్రాల
 స్వేచ్ఛా విహరణ!
 సామ్రాట్టుల సంకేతంపై
 వర్షామాసపు నదులై ప్రవహించిన
 మాహానైర్యవాహినిలో
 కొట్టుకుపోయిన జనపదాలు
 —ఏమిటి యీచరిత్ర?
 హాళులు దోపిళ్ళుతప్ప!

లెండి. లెండి—

దారి తొలగిపొండిక

ప్రాపంచిక సౌఖ్యాలకు
 మెరిసే బంగారు నాణ్యాలకు
 మానవ మేధస్సును విక్రయించి
 తమ హృదయపు నెత్తుటి నమ్మి
 మిథ్యాచరత్రులు రులూ—!
 రాజసభలు నివేదికలు రులూ—!
 వినుడి! మాతెచ్చిన సందేశం!!!

మా వెలిగించిన జ్యోతులు—
 జన రక్త తైల దీపితమా
 ప్రభువిలాస నృత్యోత్సవ
 ప్రమత్త దీపికలు కావు;
 సంస్కృతి బలిపీఠంపై
 ఆత్మోత్సర్గపు ప్రదీపమాలికలై వెలిగిన
 మేధావుల జీవితాల
 ఎర్రని ఒంటరి జ్యోతులు—,
 చరిత్ర చీకటి గుట్టలలో—
 ఆశానిగూఢకమ్మలు;
 భవిష్యయుగ యాత్రికులకు—
 నవ్యపథ ప్రదర్శక జ్యోతులు!!!

నాసుఖమయ జీవనంలో నిష్పలు చెరిగిన ఆ నామాను మ్రొక్కుడిని శపింపక నా యారాటమేల చల్లారును? ... ఆ... ఆ... అబ్బు!... నాసంసారాన్నీ, నాజీవితాన్నీ కడకు నాపంకాంకుమవగు నీగీవితాన్ని శాశ్వతంగా దుష్కర దుర్గద్ర్య ఘోరయాతనల పాశ్చాత్య ఆ గజనవీతిల వేయవ్రయ్యలు కాకుండునా? అయ్యే... అను! నిలునిలు... నాదృష్టికిందిక పారవశానా తులువా? పలువరింతల బ్రతుకు, ఇసుకటిండ్లు, అకాశచారాన్ని నాశుభాలో సృష్టించి ఒక్కసారిగ హుధమని కూలద్రోసిని నీవు నామీనుని దోసు కొని దుష్కర చిత్ర వధల పాల్పడికి చానవు... ఆ... ఏ... కనీసము నాల్గవప్రతిబింబం మోతీ అయినా నీతిల వేయ వ్రయ్యలులేని ప్రపంచానికి నాపటిమనుజూని నవ్వేయగల... జాగ్రతి... అబ్బు! ఆ! స్వా! బాధ... దామయి జే! బా... పం

మోతీ:— (మంచినీర్చి గుండెలు నిమరుమా) శాంతించు బాబూ! శాంతించు, అనవునరమా, వ్యర్థప్రలాపమా అని తేలికీ కూడా నీలరాభారానికి వలమవుతున్న యీ మీ కేహాన్ని యింకా స్పృహ దీసుకోవడం నాకు నచ్చలేదు బాబూ! సర్వము నీవేనని నమ్మి అవకాశ మున్నంతవరకు మీరానందింప వ్రయ్యిస్తున్న నాకు మీనివ్రయి కల్పిస్తున్నాని బాబూ! ఇక నిద్రించండి, గుడ్లగురుజకూడా విహరింపగోతున్నాయ్.

పిరదాసి:— ఆ నామాను ముక్కుగుచ్చే పెనాతునాను గానినీకి నెట్టుడిని నాజీవిత దీపక న్నినంతకాలం పోచాటను తాపానలని? అన్ని పిల్లా, నీకు తెలియాలి... నేనీక నాగీపికను యీదూర్గగ చీకటి కూపంలో బాచుకోలేని నాకురాయిను. పిగిలిన యీకొంక త్తణాల్లోనయినా నాకినీదీర ఆగజనపి వికాస, జీవన్మృగుని శపించనియ్ ..

మోతీ:— జరిగినదానిని నెమరువేసుకుని అత్మసముర్యాన్ని ఛిన్నాభిన్నం చేసుకోవడం మిముగోటి పిల్లల లక్ష్యము కారానిని నేనెంత మొత్తుకొన్ననూ వినరుగదా? .. చామాగు మిమాటనవ్వేని నాట చల్లించుకోనలేక పోయినంతమాత్రాన కావలసినంత పుట్టుకంబి

మాటగట్టుకుని, దివ్యప్రభ గా వెలుగువలసిన ఆతని నామక్తి రీతిస్వయంగా నలుపు కడకుమంచెతో తమోమయంచేసుకున్నాడు. ప్రజ ఆతని నేడు చాటున, రేపు, బహిరంగంగా గర్హిస్తుంది. ఆతని కాలడే విధించు కన్న ఆశీక్షచాలును. మీరావేమున సామాన్య మానవులవలె ఆతని దూరుటకన్న త్విచూద్యుష్టేతో మిన్నకుండి మిగిలిన జీవితమును కవి నను గర్వముతో గడపుటకన్న విశాలత మరొకటిలేదు. ఇక శాంతించుడు కొంచెం నిదించరూ!

పీగదాసి:—అరే పగ్గీ ఇంకెక్కడి నిదుర సౌఖ్య జీవితాన్ని కలుకుంటూ నాడుకాలంతో పోటీపడుతూ ఆ అమరపద్యావళికోసం నిదురనేమరిచాను చివరికి నాకావ్యకన్నయను సర్వాంగసుందరముగ అలంకరించి ఆ మామూలు సామాన్యునకు కట్టబెట్టి సింగారముగ గులాబి సౌరభాలతో నాడు సభాసలికి గొంపోయి, చిరుతెర మాటున నున్న నాభిద్వీపి ఆతని సమక్షాన మాగ్ధ్యమును సడలించి ఆతని అంకితము నిధిస్థించిన పిదప పోయిగ నిమంతననుకొంటిని... కాని, ... కాని, నాటి నా సుగుణ పుంజపు కావ్యపుత్రికితో పాటు, నా నిద్రను కూడ దొంగిలించె నానవుండు... మిగిలిన నిద్రాదేవిని నాడు రాగ్యమునుండి బహిష్కరింపబడి పసికూనవగు నీతో నిష్క్రమించునపుడు నగరు శివారు చుట్టుపై నా యుల్లేఖిత లేఖకు పహరా ముహూర్తము చేసి వచ్చాను... నిదుర! ... దేనికో! అహ్లాహ్లా!! బుద్ధుడైన మానవ జీవితాలలో కోర్కె లీడేన్న కొనలేక, ప్రతి కార వాంఛా మాన్యులై నిద్రమత్తుతో కునికేహినులనేమనాలి! ... బేటి, నీ వెరుగవు... నీ వప్పటికి పుట్టలేదు. నీ మాత కుష్కదేహి కాలేదు ... ఎన్ని ఆఘాతాలోర్చి, ఎన్ని నష్టకష్టాలకు లోనయి మీ అక్క ఇహనామాను పోషించానో నీ వెరుగవు... దానికి ప్రతి ఫలం మృగ్యమని తెలుసుకుని అశుభవిస్తూన్న నా హృదయంలో ఎన్ని అగ్నిపర్వతములు పెరిగిన బ్రద్దలయి యీ గజనీ సామ్రాజ్యమూ, వంశవృక్షాల పైకి లావాను వెదజల్లుతున్నవో నీ వెరుగవు... అహ్లాహ్లా! అబ్బ! ఏం బాధ!!

మోతి:—సున్నిత శాంతి సహనతల నా పాదించుకుని పూర్వపర స్వవిత
ర్కివై స్వోత్కర్షణకే మీరు జీవితము సాగించుటకు బదులు యిట్లు
కుములుట భీరులు చేయువలసిన పని. మీ కిది తగనిది మీ కీ రి కిది
యొక్క మేళుచ్ఛట. మీ నిష్కళంక ఆమరకడతా జ్యోతిలో మని
కొడిని సృష్టించి మీరే ప్రయత్నించుట వెంగలితనమని గ్రహిం
పరా ? . ఆ మామూదుపై క్రోధముతో స్వాభూతుకులయి కీర్తనో
పానములనుండి ఒక్కొక్కటిగ తిరోగమింతురా ?—ఛా ! నా
మాటను విచక్షణా దృష్టితో చూడరా...నా కొరక.

పిరిదోసి:—నీకొరకుగాక, నా జీవన్నాటక పాత్ర ధారణ ముగియనున్న
నాకొరకా నాతాపత్రయము. నన్ను గురించి నేనెన్నమా ఆలోచించి
యుండలేదు. నా స్వేదంతో, మజ్జతో తరతరాలుగా నావంశ వృక్షా
నికి అమృతం పోయదలచియే నేపాటుపడ్డాను. నా స్వేదంతో
నాదృష్టి సారించగలిగియుండల అవత్సిత మామూదుచూపిన తెలివెండి
నిష్కములతోడనే పూర్తిగ తృప్తిపడెడి వాడనుగదా ! !...నీకు
తెలియదంటేనే... పాలబుగ్గలు మురిచులనైన యెన్నిగని నీకు
లోకానుభవమున ప్రవేశమెక్కుడుగ నుంచుట కవకాశ సేది?
ఉన్నకొలది అవకాశమును జరామృత్యు ముఖావేశములతో
నే నేమారగంటినిగదా...

మోతి:—మీరేమియు విచారించ పనిలేదు. నాకొరకనిగదా నే మిమ్ము
కోరుచుది...

పిరిదోసి:—నీయవ్వన ప్రథమ గులాబీలకై కనీసపు రత్నక పత్రములనైన
సృష్టింపలేని నన్ను నీవేదో అర్థించుచుంటివే...నీబిచ్చిల్లా...నీవెగు
గవు...అనుకూల జామాతయై సుఖపెట్టగలడన్న ఆ మామూదు
మాత్రమే నిన్నొక్కసారి అర్థించాడు. తెట్టువిలాపముతో హుగ్గేయ
పడినాడు. అపూర్వ మనోజ్ఞాధ్యాయమునకై ప్రాణములనైన యిత్తు
ననినాడు...శిలాతామ్రకాసనముల మాత్రమే మిగిలి కాలపు రాసి
డుల నేల గలుపవలసిన ఆతని వంశమునే అమర స్వర్ణాగ్రుల జేయు
పుత్తడి రత్నమణిమయ ఖచిత షహనాహా సృష్టించితిని. కాని
కృతఘ్నుడైన ఆ లోభ మాతుక చక్రవర్తినినే సకాలము గుర్తంప

లేదు...ఆతని వేడిపండు వాటమును సకాలమున గుడ్డించి ఆతని కోరికను నెట్టిచేసినచో...నా మధుకణ అమరకవితా ప్రపంతి లిందు వులకై ప్రపంచమే చేయెత్తి అర్థించి మంగళాక్షతల చల్లి తృప్తి జేంది కృతజ్ఞతతో నన్ను సరిగగుర్తించి తను మూర్ఘమున మోసేడిసి. కవన కన్యకాసృష్టిలో మజ్జను కేంద్రీకరించి అనుంగు భార్య కష్ట సుఖముల సరకు గొనక దుర్భర మానావ మాని దారిద్ర్యము పాజ్ఞేసి కృశింపకుండ కాపాడుకొని మాడుపువ్వలారుకాయలుగా జీవితము గడిపి యుండెడి వాడనే...ముక్కు పచ్చలారని నా మొదటి బిడ్డను -ఆకావ్య కన్నీయపై కేంద్రీకరించిన ఏకాగ్రతలో శతాంశము సరకు గొన్నను-బ్రదికించుకొని సుఖమయ జీవితమును గడిపియుండెడివాడనే కనీస మామూడేడుల పసిబిడ్డ నిర్దుష్టముకాని అశ్రద్ధకులోనయి బ్రదికించుకొనలేని నా అక్షంతవ్యపు గుడ్డితనాన్ని గుర్తించినా, పచ్చి బాలెంతయగు నా యధాంగిని బ్రదికించుకొని యుండెడివాడనే... కాని దూరదృష్టిలేకయే దూరదృష్టి గల పదార్థ చింతకుడననుభ్రమతో ఆ ఆమరకావ్య కన్నీయను సృష్టించుట వలననే నే నీయమ ప్రత్యక్ష నగకము బాంబడి నా వంశాంకురమవగు నీకు నిలువ నీడ లేకుండ చేసుకున్న వ్యర్థ జీవిని కావలసి వచ్చినది...ఏమి లాభము... ఏ యుపశాంతియు నాలావా నకట్టి అగ్నిపర్వతము నాపలేదు.

మోతి:—బాబా ! అంత ఆమరకావ్యకన్నీయను సృష్టించిన మీ కీర్తి దిగ్వి గంతముల సూర్యచంద్రాదులు నిలుచునంత కాలము అప్రతిమాన భాసురముగ వెలుగొంద గలదు. మీ కాకీరితిచాలు. కాశ్వత కీర్తి కాయలయి చిరకాలము మనగలవు మీ నామాక్కరములు...మీ కీర్తి జ్యోతుల వెలుగున నా జీవితము సుఖమయ వెన్నెల పథాల రోజు తోటల నిష్కంఠకముగ గడువగలదు. మీ భిక్షనాకూ, ప్రపంచానికి మరవరానిది ! అపూర్వము ! మనోహరకాశ్వత ప్రపంచ కావ్యముద్రియ !!...మీ రీవిగమన వితర్కించి హాయి నిగురించి నన్నానందింప జేయప్రార్థన.

పిరదాసి:—కీర్తి సుబ్బుటమముబోంట్ల చేతగాని పని. ఆమరకావ్యముల సృష్టికి సిద్ధహస్తులము నేము. తలదించిత కావ్యకన్నీయకు గజ్జలు కట్టించి,

నవరసభరితముగ కాశ్యత సంగీతానంద స్వత్వముల చేయించగలము. సామాన్యలవలె కీర్తితో తృప్తిపడువాడు కాణ్డీ పిరిగొని. అదియ నా ప్రత్యేకత...కాతురాల కీర్తి కైవారముల కుబ్బుట కాని కాలపు కుకవికాతురాల కని మాతలంపు. తుదాగ్నిడు మృగత్వస్థితో కడుపు నింపుకొనదలచు వెట్టి—కీర్తి కుబ్బుట యని మాతలపు..నా ప్రత్యేకతను గ్రహించి తగు ప్రతి ఫలమీయగల సరసుడగునని నా ముద్దియ నర్పించుకున్న ఆ నపుంసకుడు కృతఃస్మృతై సమాధరింప నపుడు—నా అక్షర లక్షల బంగరు నిక్కుములపడచు. నా కావ్య ముద్దియను సృష్టించిన శ్రమ ఫలితము తెలివెండి యన్నప్పడ దిమహద్భాగ్యుని తీసికొనుట లోభత్వము ... పిరిగొని అట్టి నీచమునకు పాల్పడడు — నామూగును శపించి, ప్రతిఅంగము ఛిన్నాభిన్నమా మాలేఖిని శూలపు పోల్లకు తూట్లుచేసి ఆనందించుటయ నాకిక మిగిలిన ఆనంద పరిహావధి. — నన్నావకు ఉన్న జీవితమున నావిధిని మగటివిఃతో నిగ రించుకుని మననీయ ... విడు ... ఏయ స్వస్థలక్షణ భోభితి ముద్దియ నాదరింపలేని మామూగు నపుంసకా నిలుపు ! ... నీకొంగన తన్ని నాలేఖినితో నీకనులు చిల్లులుచేసి, ప్లాస్మాప్రవింధు చుండ నాలేఖిని తెడిపి నీగుండియలపై నాపటిమా ప్రతికాము రుచి మాపెదనాగు....ఏలఅంత భీరువుగా బ్రదుకుట— జీవచ్ఛ వమా... నామ్రోల కాలూనక పారిపో భీరుడా— నిలునిలు— ఆ...అబ్బ.. పారిపోయివాడు—బాధ—కాని—నాలేఖిని అడ్డు దవిలి ఆతని జోరగిల ద్రోసినది...అతని ఎడదనెమ్మోముల నుండి -కాదు కాదు, రాతి హృదయమునుండి రక్తము నా పాదరక్షలనైపు చిందించు చున్నది. ..కాని, కాని—నేక్షమింపవ...క్షమాస్త్వము కాదాతని తప్పిదము — ఉ—క్షమ కర్హ్మడవు ..చూపు...దుష్కర చిత్రవధాయాతనలో మగణించు...ఫీ మూర్ఖ, కృతఃస్మ...నపుం సకా!! — ఆ — ఆ...బాధ...దాహము...పుడిసెడు నీరు... యీ...అతుల—సంకుల...సమర ఆవేశ...శ్రమా సింహానికి... అనుతాప రేపము...దాహము.

మోతి:—విశాలదృష్టి వెనుకంజ వేసిన ఆవెంగలి మామూదు నాటినుండియు స్వోత్కృష్టలకు భట్రాజులకు లోబడిన లోభమనః ప్రవృత్తిగల గజనవీ సాచ్రాట్టు యిప్పట్లున తన తప్పిదమునకు తప్పుక పశ్చాత్త ప్తుడయి యుండును...తన కృతఘ్నత తెలిసికొన్న వితర్కి గజనవీ మామూదు మహా పశ్చాత్తాపముతో ఎన్నో అగ్నిపర్వత ములు తన హృదయమున పెరిల్లున బ్రద్దలు చేసికొని, కుమిలి ఆ భట్రాజుల పొగడ్డల మూలముగ నయాగరాలో మ్రుక్కిడి కఱుస రాలపై తన నామాక్కరములమాలా జీవితము ప్రోయబడి నటుల గ్రహించి పెట్టున ఏడ్వకమానడు...ఆపూర్వ పశ్చాత్తప్తమగు ఆతని హృదయము కన్నీట కలిగిన కలధౌత వస్త్రమై—తన ధనాగార మొత్తమేగాక, హృదీరక్త కుంకుమతో మీపాదాభిషేకము చేయ త్వరపడ వచ్చును. ఇది తప్పక సున్నిత భావుకుడగు మామూదు చేయగల తగుపని..ఊరడిల్లుము...శాశ్వతకీర్తియుత రక్షణి అని పించుకొనుము బాబా... యీఊచిబియ్యపులేనేఓడ్పునుకొంచెము మ్రొంగుము...ఊ! అదిమంచిది!!...నాకిక మనశ్శాంతి చేకూర్చరను కుండును...

పిరదాసి:—ఊ!.....తృప్తి.....ఆనవుంసక మొరటు ముష్కర మానిసి మామూదు పశ్చాత్తాపమనునది యెరుగడు. వాడు తెలిసియు విక టాట్టహాసముచేయు బధిరాంధకార గిర్విష్టి..ఒకవేళ నారేఖిని పోటుల కవిసి క్షమార్థియై మనకు ఆయరూపదివేల బంగారు నిష్కము లంపినను...వాటిని ముట్టక క్షమ నాతనికి దక్కనీయక...నీవు నుడుపుచున్నటుల నా పేరు మాటుననే సుఖమునైనను...లేక బికారిని నావంశ రక్త మగ్గిమి ద్యోతకముచేయుదువని ఆశించు చున్నాను...ఇది నా తుదికోరిక...అట్లుకాదు...సుఖబితాకలో ఆతని పశ్చాత్తప్త కానుకల స్పృశించినచో...అది...నారక్త మాంసాదుల భుజించి నటులేసుమా...ఏదీ...నీ నిష్కళంక అభయము?

మోతి:—దాదా!...నీ ఆత్మతృప్తికన్న నాకేమికావలయును...అటులే నీమించక ఆతని నెక్కివేయుదును...ఇది నా హస్తము...హృదయ పూర్వక అభయము.

పిండోసి:—అబ్బ! నేటికి నా ఆత్మ ప్రతిబింబమవగు నీనుండి తృప్తిపొంది
తిని—ఇక నాకు... తృప్తి... అబ్బ... ఊ—శాంతి... మోతీ...
శలవ్.

[మినుకు మినుకుమను దీపిక పూర్తిగా సమాప్తి]

మోతి:—దాదూ, ... ఆ .. నన్నే కాకిని జేసి నీవు కాశ్వతక్తి గిత్తో కనుమూసి
తివా ... ఇంకెక్కడి దాదూ .. సింహద్వారమున ఆ అమరయుగ
కవి హృదయ జ్యోతి అంతరించినది.... ఏమది... ఏనాళ్ళని? ...

భటులు:—(ప్రవేశం) [నిధిగజ పదతురగాచలతో] మోతీలం మామూను
గజువీ వడ్డితో సహా పంపిన మీ బంగారు నిష్కములు... పిండోసి
అమరయుగ కవి నోహారు!!

మోతి:—ఛీ .. వామ ద్వారమున యీరక్త మాంసాదుల నేల నెచ్చితిరి
ముక్కుగులారా! .. పొందు ఆ—బేసరగుడు మామూను హృదయ
రక్తమునైన మాబాబా ఆత్మ శాంతికి పణములుగా తేలేదేను...
పొండిక .. నికృష్టపు మీ మొగములు చూచిననే రోగం నరకము
తప్పని సరి.

[తెర త్వరగా]

(ఇది 1944 ఉగాది మార్చి ప్రభ సంచికలో “తృప్తి” యను పేర
ప్రకటింప బడింది. కాని నాకు కాపీ పంపలేదు బాధ్యతగలవ్యక్తులు. నేనెన్ని
సార్లు కోరినను మరొక కాపీ నైనను V. P గా నైనను పంపియుండ
లేదు ... కాపీనైన న్రాయించి పంపకోరినను ఎవరూ విశలేను, పంపిన
స్తాంపులు మరొక దానికి వాడుకుని యుండురువారు..., నేనా శ్రుతికు
సంపాదకుడుగా పనిచేసివుండైనను దాని కాపీని తీసుకొను వ్యవధి నాకీయ
లేదు, — ఏమైన ఆభావముల వికలము చేసి ప్రకృతమిది రచించితిని....
స్వం మన మేలుకే, సెలవ్.)

బైరాంఖాన్

(ప్రాంభము — (రెడియోనాటిక)

భటుడు: — సలామాలేకుం, అక్బర్ పాచుషాహ్ !...మహామంత్రి సర్వసేనాని
యగు బైరాంఖాన్ జీ తమ దర్శనము వేడుచున్నారు.

అక్బర్: — లోపలికంపుము.

బైరాంఖాన్: — సలాం పాచుషాహ్ ! తమ రెడ్ దీర్ఘముగ ఆలోచించు
చున్నట్లున్నది. మేము వినవచ్చునా ?

అక్బర్: — అవును. ఈ విషయములో మీ యభిప్రాయము కూడ తెలిసికొన
దలచుచున్నాను...పిరదౌసి అమరలేఖని మరువరానిది వీరుల విజయ
పరింపరలు శిలాతామ్రశాసనముల మాత్రమే మిగులుట కరిపాటి.
లోకమున కాశ్వత చిహ్నములకు నూత్నాధ్యాయమును కనుగొనినది
గజనీపాత్రుట్టు. ఆ వినూత్నాధ్యాయమును సహజావేశము నొంది
సువర్ణాక్షరములకాశ్వతముగ నుండుట్లు లిఖించినది పిరదౌసి. షహ
నామా గ్రంథము లిఖించి మామూదుగజనపీ విజయ పరింపరల కీర్తికి
మించిన ఘనతను సంపాదించినాడు పిరదౌసి కవి. అంతటి అమర
కావ్యకన్నియను ధరికెర చేసినట్లు ప్రవర్తించినాడా కవి. అదియే
ఆతని తృప్తి. సున్నితకాంతి సహనశిల నాపాదించుకొనవలసిన
ఆ యుగకవి హృదయము ధనశ్రేమి వలన ఆ తృప్తికు ఆహుతి
పూర్ణమని వచ్చెనుకొందును...అయినను, అపూర్వ మనోజ్ఞ నూత్నా
ధ్యాయమునకు భావము, బాసట పురిగొల్పిన మామూను “నూత
బడిన మానినికి చేయూత నిత్తునని యాశబెట్టి పిదపకరముల వెనుక
గట్టు” ప్రవర్తించుట క్షంతవ్యముగాదు. కొలదిగ స్వవితర్కియైన
యెవల ఆమూల్య ధనాగారాధికారియైన మామూను తన నామాక్షర
ముల మందనమును అమర కీర్తితో నింపుకొనెడివాడే. విశాల దృష్టి
వెనుకంజ వేసె నాతని కాసమయమున, చేతులు కాలిన పిదప ఆకులు
పట్టి నట్లయిన దానిని తెలివి తుగకు. పిరదౌసి పద్యముల వినునప్పటి

నా యావేశమున ఆతని దీనాంత్యావస్థ నాకు హృదయమున మంట వెట్టినట్లుండును. కాని, మామూలు పశ్చాత్తాప హృదయమున యెన్ని అగ్నిపర్యవృత్తులు పెరిగిన బద్ధిలయినవో ఊహింపలేము.... ఏమందువుమామా !

బైరాంఖాన్ : - కవితావేశమునందు మా పరివేశము స్వల్పము అయినను న్యాయము కవుల కట్టనయినను మరొకరికైనను ఒకలేగదా! — —. కవి కావలెనన్న దొరుకదు. కనుదావులనున్న కవి నాకన్నించి కనక వర్షము గురిసియ్యెను కవిత్వమును పోషించుట కిసన్నపు క్రిమి పరిపాలకునికైనను పరమావధి యని నా తెలంపు కవనాపేక్ష కనక సౌందర్యానందముల గోరిలుటకేగాని కీర్తి తృప్తితో గుడి కలుషిత ముగారాదు—కీర్తి గతించిన వారి కనీస చిహ్నము గతుకగంజి లేక, కునుక కుక్కిలేక, కట్టగొచిపాక లేక, కట్కట లాడినా ఆకవి హృదయమునకు చచ్చితడువరి కనుగొనబడి కీర్తియేమైన శాంతి నీయగలదా? —సహీ! కీర్తికి ప్రాణలాట, కీర్తివంతుల కైవారమూ కానికాలపు కాతుగురికిన నాయుద్ధ్యోగము. గతించిన కవినలమరజీవియని కీర్తించి, ఆతనికిట్టుములమున్నగు అంశా గాని, అతనికా కాలమున కనికరముజూపన కామందరీడి? కీర్తిబిల్బుల-త్తుధాగ్నుడు కడుపుమంట చల్లగుచ్చుకొనుటకు నీనత్రాగునట్టి భ్రమ. అయిన యీ ముసలికన్నీగుడేనికీ?

అక్బర్ : —ఖాన్ బ! తమరావేశ పూరితులగుచున్నారే న్యాయ పర్యవృత్తులు మీయందరూ పెందినవి. మీకిదా న్యాయంబుల యావేశము కవిత్వమున జొసపన బాగుండును. కాని, — సంతకరాస్యత నిక్కీ చూడలేని అడ్డంకియైంది.

బైరాంఖాన్ : —బేటా! గతించిన విషయములగురించి చింతించి వున్నాము లేదు. నాకీక ఆయాశలేదు. నాకీకగలకోర్కె ఒక్కటియే. అది, మీరు కావ్యప్రవణాసక్తులై రాజకార్యముల ప్రోత్సాహనండుట మంచిదికాదని మీకు సచ్చజెప్పదలచుట. నీవు పగులెనిమిదేండ్లు మించిన యువకుడవు; న్యాయ్య రాజకీయముల పరిపూర్ణజ్ఞుడనైతివి నీవిక రాజ్యభారము వహింపవలయునని నామనవి.

అక్బర్:—న్యాయశౌర్య విచక్షణా పటిమల దీప్తులగు మీరుండ నేనే సర్వము చూడవలసిన యపుసర మేమున్నది? నాకింకను సారస్వత తృప్తి తీరలేదు....వైగా, ఉమర్ ఖయాం ఏమన్నాడు?—“తిను, త్రాగు, ఆనందించు.”...

బైరాంఖాన్:—ఆకవి పలుకులు పాటలుగా విని ఆనందించు వేదాంతమే గాని, కార్యరంగమున నిలువలేవు. నేనిక కొంతకాలము విశ్రమించ చూచుచున్నాను. ఒక సేవకుడనగు నేనే సర్వవిషయములు చూచు చుండుట లోకమునకు బాగుండదు, యిప్పుడు మీరే సర్వరంగముల పర్యవేక్షించవలసిన అపుసమయెంతయో యున్నది. ఏలనందురా?—ప్రజయనునది నానాముఖ గోచరము. లోకము వివిధపథగామి అట్టి ప్రజను ఫాదహక్కులకు భంగములేక నడిపించుటకాక న్యాయమైన శక్తికావలె ఆశక్తియే రాజని ప్రజనమ్ముచున్నది. దేశములదాసో హములందునదికల్గి కాని, ఖిల్జము మనుజులమట్టకు వశీకరించు కొన లేదు. దానికి హృదయపటిమకావలె.—నీతాత బాబరు మొగలాయి పాదుషాల కొకింత చణకిరించి, ధనముల సంపాదించుటకే హిందూ దేశముపై కత్తిదూసినాడు. నీతండ్రి హుమయూను మీవంశమునకై రాజ్యస్థాపన చేయుచున్నాడనిచెప్పినాడు. ఇప్పుటివరకుకత్తికృతకృత్యయైనది ఇకమన్నిష్కపువంతు —హిందూదేశ మొకమత్తుమత్తేభము, దాని వశపరచు కొనిగలిగినవి మీతండ్రి తాతల అంతుశములు మత్తేభము నిక నూరేగించవలె ఈమత్తేభము నలంకరింపవలె, సాదమిడవలె, జయగుంటల గట్టవలె, అప్పుడు దాని మూపున సుస్థిరాసన మేర్పరచు కొని ముసి ముసి నగవులతో నీవురేగవలె.—అంతటి కార్య భారమున్నది నీముంగు. విషయలోలతయే “తృష్ణ” యని, ఉమర్ ఖయాం కివికి చెప్పు కర్తవ్యత నిరూపించుకో...కాలము మీరు చున్నది. రేపు రాణా ప్రతాపునిపై యుద్ధమునకు పోవలెను. పాదుషా యును తయారు కావలెననిమనవి,—శలవు, నే మరల కలసికొందును.

[వెడలి పోయినట్లు పాదస్పర్శి.]

భటుడు:—సలాం పాదుషాహా! “అనగ” మీదర్శనాద్ధము.

అక్బర్:—ఎవరు? అనగయా? రమ్మనుము.

అనగ:—(ప్రవేశభర్తని) అప్పర్ బేటా! పరిసర ప్రపంచం ప్రాణసంఘముల పడుచుండ పాదుషాలగు మీరు పుస్తకప్రవణానందంలో మునిగి యుండుట మాపరితాప కారణమగు చున్నది సుచా?

అప్పర్:—జీ, ప్రస్తుత పరితాపమునకు కారణము?

అనగ:—ఈవిశాల భూమికి పాదుషాలరు మీరు. న్యాయా న్యాయా విచక్షణతో ప్రజనీల వలసిన వారు మీరు. కావ్యపగ న్యాయనీతులు వినుట వలననే న్యాయరాజ లక్షణములు సంపాదించ నేగవు. కార్యరంగమున గ మికినపుడే వివిజ్ఞానమునకు శోభకూర్చు కొన గలరు.... మీమా ముదుసలులము. చూచినంత కాలనికి చూడ లేము. యీచగమ దశయందు మీరాజరిక పైభవము చూచి యానందింప వలెనని నాతలంపు.

అప్పర్:—మీరంద రొక్కచూరుగ నొక మహాసముద్రము నీచుమనుచున్నారు. మనవంశ కాణాచి బైరాంఖానా మహాసముద్రమును నిర్వక్రముగ నీచుచున్నాడు. ఇంగు నాచేయూత ప్రస్తుత మనా వశ్యము

అనగ:—ఖాను నొక కాణాచిగ నెంచుచున్నారు కుద్రలగుమీరు. కనుల చూచుచున్నకొలది ఖాన్ క్రూర్మములు మితిమీరుచున్నవి. పాగుషా హృదయమున హిమాలయమువలె పాగుకొన్ననూ బైరాంఖాన్ వలె వెలివెట్టుకున్నచో మా మాతృహృదయముల కశాంతిలేస్తును. కాని, కామందులు ఖాతరు చేయవలెగదా!

అప్పర్:—నేపుట్టినదాదిగ నయమునబెంచి మాత్రిసహనపైతిని నీవు అట్టి నీమాట వినకుండునా !... బైరాంఖాన్ పృథ్వీయమున కల్సిక మున్నదని మీరనుచునించితరా ?

అనగ:—అన్తను ఇతరుల మనోభావములనిట్టే ప్రహించగలారు చూనినటు. మగవారికి మమతకన్న మరొండు తెలియదు. మమత సహజమేకాని అంగునను విచక్షణయుండవలె ఖాన్ కాపట్యము నిర్దేశించ నొక్క యుదాహరణచాలు.... మొగలువంశీయుల కొడిసమనుజులు హిందూవులు ఈ మాగాణముని హిందువు లసంఖ్యాకులు, అధికా మటుంబము ప్రజలలో స్వేచ్ఛగా తిరిగిన పరులకు చులకనయగును. బైరాం,

పాదుషాకతి సన్నిహితుడు, బాధ్యతగలవ్యక్తి. అట్టివాడు హింగువులతో నేస్తముగ తిరుగుటలోని యంతర్దామ పాదుషాపై కుట్రకని మాతలపు. . . మీ బైరాం, హిందువులతో మంతనములాడుటే గాదు మన మొగులుల, అందున మనకతిసన్నిహితులపై క్రూర్యమూని కఠింశిక్షల పాల్గొలుచున్నాడు. మీరు దీనికేమందు? రాజవంశబంధువులలోని ముఖ్యులను తనముందు కార్యమున కాటంకము లేకుండజేసి కొనుటకాదూ!

అక్బర్:—ఆ, ఏమనుచున్నావు? బైరాంఖానునందింత కాపట్యమున్నదనియా? మనయాప్తులకాపదలా? ఎందున?

అనగ:—మరి నేమొత్తుకొనున దాపదయావరించినదనియే. అనగ జీవితఫలము ఆదంఖాన్, అధోగతి పొందెనప్పుడు, —అయ్యో, అక్బర్ పాదుషాయొక్క వుస్తాగ్ జీ అక్బర్ రాజ్యమునుండియే బహిష్కరింపబడినప్పుడు, అనగ చావలేక అక్బర్ తో మంతనములాడుచున్నది. ఇంతకన్న నాకాపద యింకేమున్నది?

అక్బర్:—చూ! ఆదంఖాన్ నకు నా రాజ్య బహిష్కారమా? ఎటుల?

అనగ:—అగ్భకుడగు ఆదంఖాను చేసిన యల్పకార్య ముఁబమాత్రము. అందున అతడది చేయలేదనుచున్నాడు. కాని, అది బైరాంఖాను కలుపైనది. అక్బర్ నామమాతృదేగాని, బైరాంఖానే పాదుషాగా చెల్లుచున్నాడు. అధికార మవరించుకొనినచో; కాదు కాదు—అధికారము చుట్టబెట్టబడినచో అతడూరకుండనా? తన భవిష్యత్కార్యమును నిరాటంకముగ చేసికొన చూడనంతటి మూఁఖుడా!

అక్బర్:—అనగా, ఆవేశపడకుము. అక్బర్ బాసట నిచ్చుచున్నాడు. ఆదంఖాన్ జీ యల్పాచారము వినవచ్చునా?

అనగ:—ఊహ! ఆదంఖా నట్టి పనిచేయలేదని అనగ యాత్మ నమ్ముచున్నప్పుడు నోరు నుడువలేదు క్షమింపుడు, మీ మాట కెగురాడి యెరుగని నేను నేటికి బైరాం ముఁగ్గరని మూలమున మీకు జవాబీయకున్నాను కాని, ఆదంఖానును నా మోము చూచియైన క్షమింతురని నమ్ముచున్నాను. నా నమ్మక మే పమ్మయిననాడు అనగయు

అదంభాను వెంట అక్కర్ రాజ్యమును వదిలివె నమ్ముడు—ఎవరో
వచ్చుచున్నట్లున్నది ఇక శలవు. [నిష్క్రమణ స్వని]

అక్కర్:—ఎవరక్కడ!

భటుడు:—జీ సర్కార్! బైరాంఖాన్ జీ లేఖయిది.

అక్కర్:—ఏదీ చదివి వినిపించు.

భటుడు:—“హదుషా దండయాత్రకు సిద్ధపడు ఎవుసములేను. రాణా
ప్రతాపుడు రాజీపడెను పనితోందరలో నున్నాను కొలదిసేపటిలో
కలిసికొందును. సంతకము:—బైరాంఖాన్ మొహయి.”

అక్కర్:—సరి యిక నీవు పోవచ్చును.

భటుడు:—చిత్తము....హమీదాబానోబీగం సాహేబా సలామాలేసం!

[నిష్క్రమణస్వని, తర్వాత ప్రవేశస్వని]

అక్కర్:—అహ్మరమ్ము! పిలువనంపిన నేనే వచ్చియుంచునే. ఏదైన
అత్యవసరకార్యమా?

హమీదాబానోబీగం:—అవును. అదంభాన్ విషయమున నీనిశ్చయ
మేమియో అడుగ వచ్చితివి

అక్కర్:—నేటికి నేనొక వినూత్న కార్యము చేయవలసి వచ్చిన దనుకొం
నును. మీ యుద్ధేశ్య మేమిటో వినవచ్చునా!

హమీదాబానోబీగం:—చిన్నప్పటి నుండియు మన యుద్ధ ఘోషములందిసి
పెరిగిన దాదంభాను శరీరము. మానసమును మనయందే దబిలి
యుండుట సహజముగదా? ఒక్కమారుగ మనల నెడబాసి పొమ్మ
నుట కోచనియుము, ప్రథమ తిప్పిదముగ అతిని త్రువించుట మరొక
విశాలతను నిరూపించును.

అక్కర్:—కాని, బైరాంఖాన్ తీక్ష్ణచిత్తమిచ్చినచో పర్యవసాన మెట్లు
మారునో? మనకై తన జీవితమునే వెచ్చించుచున్న బైరాం విచక్షణ
లేక యిట్లు తీర్మానించెనుటకు ఆధారములేదు.

హమీదాబానోబీగం:—కొలది దానిని గొప్పజేసి కొండెక్కించెమీతండ్రు.
ఆవిశ్వాస మున్నచో మనసేవయే ఖాన్ పరమావధి. దానికి మన

ముబ్బవలసిన పనిలేదు. విశ్వసనీయ మానిసిగ బైరాం ప్రవర్తించినని నే నొప్పుకొందును, కాని, మునుపటి బైరాంకాదు—నేటిఖాన్ జీ. మొన్నటివరకు బైరాంఖాన్ ప్రపంచ కాతురలక్షణములగు రెంటికి లొంగలేదు. అవి కాంతాకనకములు. అందు కాంతపై కాంత్తు జనించినవానికి కనకాకేతు తలవని దీక్ష. నవమాసములుమోసి కని పెంచిన లిల్లిరొమ్ముల కంపటివెట్టునూ వెనుకంజవేయడు—కాంతపై మమత దాల్చినమానిసి. ఈ రెండింటికి తలొగ్గినవాడు ప్రపంచమున చేయవలసిన కార్యములేదు—ఇప్పుడు బైరాంఖా నొకకాంతకు దోసిలాగ్గుచున్నాడు. అందున ఆమెవంత విపరీతప్రవర్తన ప్రదర్శించు చున్నది. ఇప్పుడు సర్వపైశ్యమాతని కనసన్నల గాలెత్తుచున్నది. ఆతని హిందూ సఖ్యతవలన మనమాగాని మాతనివైపు మొగ్గులను. ఈడువచ్చి సర్వజ్ఞుడవైన నీకింతవరకూ రాజ్యాధికారముల ప్రవేశము లేకుండజేయుటయే ఆతని కాపట్యమునకు ప్రముఖనిద్యోగము.... ఇక నీవడిగినప్పుడు రాజ్యమే తనదన వెనుదీయడు. పెచ్చుచూటాడిన అంగబలమున్నదిగదా!—ఎంతో త్వరగ నీవు రాజ్యరథ మాక్రమించినగాని మన భవిష్యత్తు బాగుండదు ఇంకెంతోకాలము బలైమును ప్రక్కనిడుకొని శయనించరాదు. అందువలన క్షంతవ్యముగాని మూఢత నాపాదించుకొన్నవారి మగుడుము. బైరాంఖా నింతలా నీమాట కెదురాడడనుకొందును. పిలిపించి ఆదంఖాను సంగతి తేల్చుము.

అక్బర్:—అమ్మా! నామనము తామరాకుపై నీటివలె చరించుచున్నది. ముందేమి జరుగునున్నదోగాని, నాకదొక నిక్కిచూడలేని దుర్గంధ మాపమవలె దోచుచున్నది...కాని, బైరాం కటాక్షము బడయ గలిగిన ఆవస్థ నామాక్షరములు వినవచ్చునా?

హమీదాబానోబీగం:—పర్షియా చక్రవర్తిచే మీ నాయనగారికి పారితోషికముగా యీయబడి, ఆయనచే బైరాంఖానున కుపచర్య నిమిత్త ముంపబడిన ఆ నీటుగత్తె సక్కి బీబీ వెళ్ళుతా!

అక్బర్:—నిజముగ?...సక్కిబీబీయా?

హమీదాబానోశీగం:—విపరీత మేమున్నది ? అందక త్రియ, సహవాసి
 బైరాంఖాన్ మానరాతీతుడు కాడుగదా !...సరి పనియున్నది. నే
 పోదును. [నిష్క్రమణ ధ్వని]

అక్బర్:—బైరాంఖానంతటి కటిలుడా ? అతని ప్రవర్తన న్నామాటల
 నమ్మనీయుటలేదు...మాతల్లి, పెళ్ళిపుడు తల్లియూ అశృత మాడుటకు
 గాని, అపోహపడుటకుగానీ కారణము కాన్పించదు. —అపేక్ష
 యనురది మా వనైజము బైరాంఖాన్ నేననుకొనినట్లు మానవా
 తీతుడు కాకపోవచ్చును...అయినచో బైరాంఖాన్ నన్ను రాజరి
 కము వైపు ప్రేరేపించుట నిష్క్రమ్యమా, లేక అదియు నొకరాజ
 కీయపుటెత్తా ?

బైరాంఖాన్:—(ప్రవేశ ధ్వని) అక్బర్ పాదుషా యేదో దీర్ఘాలోచనలో
 నున్నట్లున్నది. మేము లోపలికి రావచ్చునా ?

అక్బర్:—జీ ! కూర్చోవుడు విశేషములు—(అర్ఘ్యం)

బైరాంఖాన్:—లేకేమి ! రాజాప్రతాపుడు రాజీపడెను గదా ! రాజంగ
 మున నేనలు యధఃపాదవలసిన యప్రసరము తీరినది. ఇక రాజరిక
 మునకు సిద్ధపడ హెచ్చరిక.

అక్బర్:—మంచిది—కాని, ఆదంఖాన్ విషయమున మీరేదో తీర్మానించి
 యుట, అదియే తుది నిశ్చయమా ?

బైరాంఖాన్:—ఆదంఖాన్ సలసన దుష్కార్యమునకు తగినంత మూల్యము
 నిర్ణయింపలేదనియూ మీ యుద్దేశ్యము ?

అక్బర్:—ఖాన్ జీ ! ఆదంఖాన్ ఒక అర్జునుడు. కుర్రలుచేసిన కొంటెపనులను
 పెద్దలగు మీరు సరిదిద్దకొని పోవలెనుగాని నిష్క్రమ్య చేయుట మీలు
 గాని నాయుద్దేశ్యము —అయినను అతని తప్పిదము?

బైరాంఖాన్:—శుమార్ పాదుషాహా ! మీరీరోజున యెవరి చెడుమాటలో
 విన్నట్లు విచారముగ ద్వంద్వార్థముగ మాట్లాడు చున్నారు. అతని
 తప్పిదము లేకుండ కష్టించుటకు నేనవివేకినా ? లేక విరోధినా ?

అక్బర్:—అయినను, శ్రమించిన బాగుండునా ?

బై రాం ఖాన్:—క్షమింప వలసిన తప్పేదము కాదత డొనరించినది. ఒక హిందూస్త్రీని బలవంతముగ చెఱుప నైసికుల ప్రేరేపించినాడు. దళనాయకుడయి యుండి నైసికుల కవినీతి గరపుటయెగాక, హిందువుల మానము చెరిపించి మహాపాలనపై ప్రజ కసహ్యత గలుగు కార్యము చేసిన వాడయినాడు... ఇది హిందూదేశము హిందూ ప్రజ ప్రాణములైన లెక్కించదు గాని, మానము నష్టముగానున్న పుడు రక్తనెల్లువలకు జాలి తలచును మనము ప్రజాసమృద్ధిగ పాలింపలేగాని మున్ను తురుష్కరాజు లేనిన త్రోవనడువరాదు. అట్లు నడచినచో మీవంశీయుల ఆశయుము శాశ్వత ఆరాజక మగును. ఈదేశమున ముఖ్యతెగలు రెండు. హిందూ మహమ్మదీయ జాతులు. హిందువుల సంఖ్యాపలు తురుష్కులును గాఢ్యప్రాభవ వనుభవించి బలముగనే యున్నారు. ప్రభుత్వము పక్షపాతీయు కారాదు. ప్రజల మతము జోలికి మనము పోరాదు. ప్రజ బహు మతముల ననుసరింపనిండు రాజ్యపాలన ఏక సూత్రమునై నడువ వలయును, అట్టి లౌకికము నలవరచుకొని నడచినపుడే మీతిండి తాతలయాకలా మీ ఆశయమూ నిధింపగలవు. ప్రజ యీర్ష్య యుద్ధముల మునిగి భీభత్సముగ నున్నది. పరరాజులన్న ఏవనింపు చావకీదు. ఇంకను సామంతరాజులు బలముగనే యున్నారు ఎవరనూ పోరుష హినులు కారు.—ఇక హిందూ, తురుష్కు పక్షముల రెంటికీ సమాన గౌరవమూ, ప్రతిపత్తి కలుగునటుల జాగ్రతగ మెలగుటయే ప్రభుత్వమని పించు కొనగలదు. అందున హిందుగడ్డపై పుట్టిన నూనినీని న్యాయ ప్రప ర్థ తప్ప వేరొండు వకపరమ కొనజాలను... ఇంతటి విచక్షణతో చరింప వలసిన, నూత్న రాజ్యస్థాపకులమగు మహ్మదీని ఒక బాధ్యతగల వ్యక్తి అట్టి సచకార్యముల ప్రోత్సహించినచో ప్రజ యెంతగా తిరుగుబాటు చేయదలచునో పామాషాయూ హింపుడు.... ప్రభుత్వస్థితి సన్నహితుడు కాబట్టి ఆశిక్షతో సాపోయినది. లేనిచో మరణనండున విధించ వలసిన నేడుది

అక్కసు:—మీరు రాజతంత్రమునకు భిన్నముగ నడువగని, నుడువరని మేమెరుగుదుము. కాని, చిన్నపప్పటినుండియు మనల సంతియుండి మన సౌఖ్యమె తమ మేలని పాటుగడుదున్నది. అందున అతని తల్లి

“అనగ” నన్ను నయముగ పెంచి తన తల్లివంటిదమునది. ప్రథమ తప్పిదముగ ఆదంభానును మన్నించి వదలుటయే మంచిదినుమా?!

బైరాంఖాన్:—పాదుషాహ్! నా నాలుక జారినదానిని ప్రశ్నిగ్రహింప జాలదు. అది నాకాత్మహత్యవంటిది. బైరాంఖాన్ పరగు నోట ‘పని చేయలేని వదిరిబోత’ నివేదించుకొనును. ఆతని క్షయించుట నాచేతగానివని. యిక నేటికి శలవు.

[నిష్క్రమణ: చరచరనడచి దూరమైన మచ్చల నన్ని]

అబ్బర్:—ఆ! ఏమనెను బైరాంఖాన్! నిరస్కంఠుడగు పాదుషాహ్ నామాట!! తన మాటయే నిరంకుశముగ చలాయించినెందుమిం డెనుగా??? — మాత. తత్సహజ అనగ, రాజబంధులు చెప్పిన మాటల యద్భుతము నాకిప్పు డర్థమయినది. నీజముగ బైరాం భ్రమ లేని మానిసికాడు. నేటివన్నె పులియన్న పొరపాటుగాను — బైరాం! నీయాటలిక సాగవు సకాలమున యింటిదొంగను కను గొనగలిగితిని. ఇక నీయాళలు గాలిపేడలు, యిసుకకోటలు— హుఫ్! హుఫ్!! బైరాం! నేనెవరో యెరుగదా! హిందూ దేశమును మత్తికిరింపుకమైన బాబులు మనమడను, హిందు తురుష్కు రాజుల నల్లలలాడించిన హుమయూను పుతృడను; ఈ విశాలదేశ ప్రభువును — అబ్బర్ ను ఇక నానుండి నీ జీవితమును సరిగ తప్పించు కొనజాలవుఆ? ఏమనుచుంటివి! శౌర్య న్యాయ మూర్తయై చూ వంశక్రేయమునకే తన జీవితము వెచ్చించుచూ, నా సాయము లేకయే పాలనను సక్రమముగ సాగించుచున్న బైరాం మామూనే దూషించుచుంటినా? పొరబడ దుంటి నేను?!.పొరపాటుకానేరదు. ఆనాడు, గణదొంగమున, హిందూ గూలి మరణయాతన బడుచున్నపుడు—నాచేత ఖడ్గమిడి ‘పాడవును’ని కృతముగ ప్రేరేపించినాడు నే వెనుదీయ తానే ‘హుమ్మ’ని హుంకరించి ఆక్షతగాత్రుని కంఠము తెగవేసినాడు. అట్టి రాతి హృదయు డేనుచేయలేడు? నాకొరెల్ల తన జీవిత మంకిలిము చేయు అవుసర మాతనికేమున్నది? అదియు రాజకీయపుకై. తేనె పూసిన కత్తియగు బైరాంఖానుని మునిముసి సగవుల నమ్మి చరించినది నేను...రాజరికమున కాలిదుమని చెప్పటేగాని నిజముగ

నన్ను నిర్బంధించిన దెవుడు?...రాజ్యము, ప్రజ, సైన్యము అంతయు ఆశని అనుమతి ననుసరించుచున్నది. ఇప్పుడాతడేమి చేయుటకునూ సమర్థుడు—కర్తవ్యము? ..ఆ! 'నేనేఅప్పర్ పాడుషానే, చింతించుచున్నానా?—కార్యముపట్ల భీరత మముబోంట్ల లక్షణముగారాదు. నే చేయబోవునది హిమాలయ మంతటి ఎత్తైనది కావచ్చును.

బంగాళాఖాతమంతటి యగాధము కావచ్చును; సహారా యెడారి యంతటి వ్యసనతరముగా వచ్చును. కాని నాకా యెత్తులోతు తృప్తలనవునరము. మొగలు వంశమున బుట్టిన మగటిమి జూపించుకొందును... (ఒరతీసిన ధ్వని) బై రాంఖాన్ నీ జీవిత మీ సాయంతనమునకు సమాప్తి నీ కంత మీఖడ్గమునకు బలి. నా పరిపాలనకు నీకధిపతుండుమనాంది (కత్తి నొరనుండి లాగిన ధ్వని) ఛాయా, నేటికి నీకొక మహత్తర భద్రత్యము. సిద్ధముగమ్ము (కత్తి జారి పడిన ధ్వని) ఏమీ? నా ఖడ్గమును బై రాంఖాన్ కుట్టిబని పైకి బోవ నెంచక నా చేయి జారిపడినదే?...అబ్బా, అక్కర్! నీ జీవిత మపారసంద్రములోని పెనుతుపానునపగల బోవు నావవలెయున్నది, ఛీ! తేరి మాడలేని రాజ్యమున్నది. పరులు చూచినంతనె భయము గొల్పి పరుగెత్తించువంతటి సైన్యమున్నది. పూటకు పుట్టెడు తిను బలగమున్నది ఏమిలాభము? ఒక్క విరోధిని తొలగింప సమర్థత ఛీ, ఏదిపాలుపోకున్నది—అచ్చా, అక్కర్ మానకక్షణకై ఏదీ ఒక్క కత్తి. (పడిపోయిన ధ్వని)

భటులు:—(పరుగిడి వచ్చిన ధ్వని) ఒకే పాడుషాసోలి మూగ్నిల్లినాడురా! మీరు వీరిని కొనిపోయి అంతఃపురమున పరుండబెట్టుడు. మన చక్రవర్తి కింత యావేశము కలిగించిన ఆ కుటిల బై రాంఖానును ఒక్క ప్రేమన తెగనరకనిగో మరముండి యెందుకు, చచ్చియెందుకు? రండ్రా నలుగురం వెళ్ళి నాల్గు నిమిషాల్లో వాణ్ణి చంపివద్దాం.

[గుర్రముల డెక్కల ధ్వని చెండు నిమిషములు]

- 1 భటుడు:—ఒప్పట్ట దొరికిందిరా. అడుగో బై రాంగాడు పదిగజాల దూరంలో నిల్చుని ఏగో ఆలోచిస్తున్నాడురా.
- 2 భటుడు:—గుర్రాలనాపండిరా.

బై రాంఖాన్:— ఏమి ! పాదుషామఠంల నన్నింటినే ఏమృతనా ?

1 భటుడు:—కాదు. ఖాన్ జీ కాదు. ఇంతలో మీ యాట సహస్తి యని నారు. (నవ్వు)

బై రాంఖాన్:— ఏయ్! నాతోడనే యెకచక్రములా? తాగి కండ్లుమూసి కొని మాట్లాడుచున్నారా? పాదుషా నెయ్యపుమంత్రి. సర్వసేనాని, రాజగురువునగు బై రాంఖానునని యెరుగరా? కండ్లు తెరిచి చూడుడు.

2 భటుడు:—అజీ! చూడకేం? ఎన్నోకపట తంత్రముల బన్నుచూ అక్బర్ పాదుషాకు పక్కలోని బల్లెమైన కుటిల బానును చూచుచునే యున్నాము....మితో వాగ్వాదమునకు రాలేదు. రాజ్యాధ్యక్షుడై.

బై రాంఖాన్:—ఏమి? (దీనము) నేనక్కరునకు పక్కబల్లెము నైతినా?— రాజాజ్ఞ ఏమని?

1 భటుడు:—అక్బర్ పాదుషాకు బాహ్యతగల వానివలె పైకినటించుచు అక్బర్ నే రాజ్యభ్రష్టుని చేయ ప్రయత్నించుచు కుట్రల పన్నుచున్న బై రాం కిరాతుని చంపుమని.

బై రాంఖాన్:—(పాశ్చర్యము) ఏమీ, నాపాదుషా, శౌర్యవ్రాత్య పటిమల రూపగు అక్బర్...నన్ను, తన మామూను చంపుమని యాజ్ఞాపించెనా??...ఆబాబ్, బై రాంఖాన్., నీజీవిత మగాథ పంకిల కూపము. నీ సర్వస్వము అక్బరు పాదుషాయేవను దృష్టితో చరించిన నిష్కపటాచరణమునకు ప్రతిఫలముగ—నేడు నీవు కపటకుతింశ్చడ వనిపించు కొనుచున్నావు. నీస్వామియే నిన్ననుమానించెనన్న నీవింకను నిలువున భస్మముగాక కుములుచున్నావెందులకు?... రాజాజ్ఞ మీరరానిది. అంత్యప్రార్థన కాసిత్తును....అల్లా, ఖుదావంస్ పర్ వశీయార్!!! అక్బర్ పాదుషాకుతన జన్మనంకితమిచ్చిన బై రాం ఖాన్ నీమందు మోక్షాలు చున్నాడు—లేవు అక్బర్ నిజమగు పాదుషా కాబోవుచున్నాడు, నిజమగు ప్రభుతా సమర్థతతో ఆతని ననుగ్రహింపుము. ప్రపంచ చరిత్రకారుని అక్బర్ ప్రభుత్వము చొక ప్రథమశ్రేణి ప్రభుత్వముగా లిఖింపనియ్యు....

2 భటుడు:—జీ. త్వరపడుడు.

బైరాంఖాన్:—రాజాజ్ఞనిక నెరవేస్తుడు. ఇదిగో అడ్డమణు మాత్రము లేకుండ ఆంగీరించిపి వైచుచున్నాను. (గడ్డ చిరిగిన ధ్వని) ఇదిగో హృదయము, ఒక్కప్రేటున దీనిని పెకల్చి, చిన్నా భిన్నము చేసి, అంజలి ఏనూత్తుకొణమున నైననూ, అక్బర్ పాదుషా యందు నాకు కల్యణ భావము గల నలుపున్న దేమో చూడుడు. అలా చూచెదరే! వెంటనే నాహృదయమును పెకలించుడు రాజాజ్ఞ సతిక్రమింప జూచుచున్నారా! బైరాంఖాను నెదుటనే!!..... ఆలస్యముచేసి నామనమున కింకను వ్యధకల్పించకుడు. ఆ బడబాగ్నిని కల్పించి నే హృదయ వికలత నొందుచుండచిత్రవధవలె యానందింప వలయు ననియూ మీయూహా?.....ఒక్క బడ్డము మాత్రము నాకిండు. మీరు పిరికిపందలై నవో నాకు నేనైనా హృదయమును పెకలించి యిత్తును. దాని నక్బర్ కు నాతుది కాన్కగా సమర్పింపుడు.— ఊ!—

భటులు:—చూస్తారేంరా! అంతా ఒక్కసారి వేయండిరా.

[నాలుగు కత్తు లొక్కసారిగ ఖండించిన ధ్వని]

భటుడు:—అ! చచ్చాడా బైరాంఖాన్, పోదాం పదండా.

[గుర్రపుడెక్కల ధ్వని దూరముగా పోవును]

అక్బరు:—[దూరమునుండి రోదనతో కేకలిడుచు దుర్గరగును] మామూ! బైరాంఖాన్ బీ!!.....ఖాన్ మామూ! నీముందు మోకరిలినది నేను. ఈకడకు అక్బరు మొరటురాజ్యమన గతిలేనిచావున కెగయైతివా?— అంగ అక్బరును, నీస్వస్యముగ ప్రేమించిన పిచ్చిపాదాషాను, త్నమింప వూ:ఫీ, కనులుండియు చూడలేని కరకునుగ నేనాతని త్ననూభిత్న వేడుచుంటినా?..... నేనాతని కట్టికిత్త కధించ కారణ వేమి? నేనాజ్ఞ యాయలేదని తప్పుకొనచూచిచో నామాటల తీవ్రతయొగదా నాభటుల ప్రేరేపించినది? దీనికేమి నవాబీయ గలను?.....బైరాంఖాన్ లోపపీమి?—అసమర్థులయ్యి, నా పుష్కలమును దిని శరీరముల బెంచుకొనిన ఉస్తాద్ జీలవలె కుటిల చాడీల చెప్పక, నేనే తనయాత్మగ నెంచుకొని తన ఒడలు, బలము, ధీమా, మజ్జ రెయింబవల్లు నాకై వెచ్చించి సమ్మానముగ చరించి

సంగలకా అత డపరాధియైచది? స్వామి భక్తితో సదాసేవజేయుట
యను తృప్తయ నా దృష్టిలో మహా కీర్తనాసేవ? కావ్య
శ్రవణ తృప్తతో రాజకార్యముల నొరక, ధైరాంఖాన్ సేవ నతి
తృప్తలో చూగొని; ఇాన్ రాజకీయ బోధల తృప్తతో వినియు
జీర్ణించుకొనలేక; అజ్ఞానులయ్య కైవారములిచ్చి స్వాధ్యమున
తృప్తతో చాడిలు చెప్పనవారిని వేదవాక్యాలని నమ్మి, పాదుషా
నను మహాంతతో ధైరాంఖాన్ చావేకావలెనని శృష్టితో వదరిం
నాకింకను ఆ యుగమూర్తి క్షమాభిక్ష నిడవలయునా? చచ్చియు
నాకోర్క దీర్ఘవలయుననియా నా తృప్తి? ఛీ! నాజీవితమిక
నిరర్థకము ఏయ్! ఎవరికొడ?

భటులు ప్రవేశధ్వని:—శీ! హజూర్ !!

అప్పర్:—అప్పర్ పాదుషాను—కాదా! కాదు, ధైరాంఖానును భూమి చేసిన
కటికకనాయిని, నన్ను చంపి పుణ్యము కట్టుకొనుడు—ఊ! త్వగ
వడుడు!—ఛీ నిష్కల్మషుడైన ధైరాంఖానును, అహింసాయుతుని
చంపగల దీర్ఘకాయులు మాత్రమే గాని; పచ్చినెత్తుగు ద్రావ గల
నాపై చేయివేయగలరా—మీరు. లాభమును పని మీరు చేయలేరు.
లెండు, యీ పాపిని యీ లోకమునుండి వేరుచేయుట కాక ఖడ్గము
నిండు. నా మానసమును కాపాడుట కొక్క కత్తినిండు అబ్బ!
చచ్చియై ధైరాంఖాన్ మహాత్ముని పాదములంట నిండు... ఊ...
అబ్బ—ఆయాసము. ఇక ఖడ్గమిండు (బాణపడిన ధ్వని)

ఒకపాట:—

పుడమి మానవుల - పూజించవుగా—

చనిపోయినవో - చింతయేలనో?

గడచినజేదో - గడచిపోయెగా—

ముందు విషయ - మాలోచించుము

పోయిన వారితో - పోలేవుగదా—

పోయియుచేసే - పసియేమున్నది?

గడచిన కార్యపు - ఘనతయేదియో

దాని పూర్ణమే - ధర్మ నియతిరా !!

చిత్రాంగి

చిత్రాంగి — సారంగధరుడు

[రాజరాజ సరేంద్రుని భవనమున చిత్రాంగిగది. గోడల కొకటి రెండద్దములు, ఒకగోడను రాజరాజుకు చిత్రాంగుల పటము. వేరొక గోడను సారంగధరుడు రాజరాజు నమస్కరించుచున్న పటము. మరొక గోడను పతివ్రతలు వారి భర్తల పటములు. నాల్గవగోడ మయ్యగల ద్వారమునకు నగిషీ చెమికి తెర. అందలరాణి చిత్రాంగి పట్టుపానున్నవై సాలోచనగ పడుండి యుండును]

చిత్రాంగి:—(నిట్టూర్చి) అబ్బ!... ఏమియు పాలుపోకున్నది... తలనెరిసిన రాజుకట్టిన తాలిబంగ పెంకవైపూ, యావన పుష్పపు తొలిచూపు నుండియు సారంగధరుని వైపె యగుసాచి పెరిగిన ప్రేమబంగ మొకవైపునూ... కర్తవ్య నిరూపణ సాగుటలేదు... స్వార్థ సంకుచిత సంఘము తాలివైపూ, వికాల మనోదృష్టి ప్రేమవైపునూ... ప్రేమదృష్టి నాదొక్కటియ. కాని, సంఘదృష్టి పలువురిది. సంఘము కొరకై ఒక మానిని క్షేమనైన త్యాగము చేయవలె... కాని అత్యాగము వలన సంఘమునకు శ్రేయమొదవి నపుడెగదా... సాగత? ఏమైనను, వేరువునగాలి పూరింపబడినప్పుడెగదా—మధుర సంగీతము జనించుట! సారంగధరుని దృష్టి నాదృష్టి ననుసరించినగదా—నానోముఖించుట!! మాయులువురి ప్రేమర్షులయలూకొంతకాలమేక ముఖమున ప్రవహించినవి. ఏకమగుచోట ముసలిరాజు కామశిఖర మడ్డు దివిలినది. మరల ఆర్షులు సంగమింప ప్రయత్నింప కుండునా? సారంగధరుని మనమునూ నావలె ప్రయత్నింపదా?? ఏదియు తెలిసికొనుటకు విడివడిన నాటినుండి నేటివరకు మరల మేము కలసికొన సంభాషింపలేదుగదా!!..... రాజవేట కేగి నాడు. సారంగధరు హరనేయుండును. మేము కలియుట కిది మంచి సమయము — కాని; వెఱపు! దానీజనులచే కబురింపిన యపోహలు పొడమును నేనేపోదమన్న రాణివాసపు మర్యాదకు భంగ

మందురు. ఆతడే యిటకు వచ్చుటకు ప్రయత్నించునని తలంపను. —
ఇక కర్తవ్యము?..... ఏదేని యాలోచించి చూడము కనుగొనవలె.
(పచరించుమా) తలపువొడమినంత ఆతని దాపుననున్నట్లు తోచు
చున్నది. వెఱుపునకంటె ముందు ఆతనితో ప్రేమసంభాషణలనైపు
మనకు పర్వించుచున్నది. దేహమంతయు ఆతని చూపుల మాటలతో
స్పృశింపబడుచున్నట్లున్నది. (దానికే సరిచేసుకొనుగు) అబ్బ, బంధము
విగినట్లున్నది!)

[రక్క-లల్లార్చుచు ఒక పావురము వచ్చి తెరచియుంచిన కిటికీ
తలుపుపై వ్రాలి గదిలోనికి మారుచుండును.]

(అర్చారాజునందము:) యువరాజు ప్రేమను స్వాదించుచున్న నాపు
రము (?) ఇచ్చటికే వచ్చిందా? ప్రియు సందేశము కొని రావేనుగాదా!
(పరికించి) పెసల మేసిన గాని దీని ఆహారము మగను. (లోనికేసి, వచ్చి
పానుపై పెసలు జల్లును)

[పావురము పానుపై వ్రాలి పెసల దినునుండును.]

చిత్రాంగి:—(పానుపై కూర్చొని మెల్లగా ప్రయత్నించి పావురము నొదివి
పట్టుకొనును.)

ఏమే ఓ పావురమా - ఏకా చాచెదవ్రా?

ఎవరి నేర్పినదీ - ఈ వార్తావాహకమా?

నీకవలె నేర్పినదీ - ఈ క్షీతి పనులూ??

(అటు నిటు వెళ్లి ఏ శ్రేణియు కన్పించదు. తలయెత్తి చూచునొక
సారంగధరుడు ప్రవేశము.)

చిత్రాంగి (నిలచి):—యువరాజా? (!) ఎంత సుదీనము! ఏమని సంభో
ధించుటకును తోచుచున్నది... (ఆసనము చూపి) కూర్చొనుడు.

సారంగధరుడు:—శ్రమింపుడు నా కొరకై స్నేహితు లేమరు మారుచుం
దురు. పావురము పొందాటైన మీ యంతఃపురమున ప్రవేశించినది.
దాని దయచేసిన నే పావురమును.

చిత్రాంగి:—పారిపాటున కాకున్న నాకు మీ క్షేమము లెరిగింప రాగూడదా! కొలదిగ విశ్రమింపుడు. నాకంటె నేమిటా తక్కువ కాబోదను కొందును —చిరకాల దీర్ఘమ మెసంగియు త్వరయేల! సారంగ:—సపత్రా ఘట్టమున పాపురము పారి వచ్చింది ఆలసిం చిన మిమ్మలు గేలిసేయుచును. వీడైన పనియున్న సెలవింతు, శిర సావహింతును.

చిత్రాంగి:—పనిలేకపోలేదు. పెండ్లివాటికుండుము మీరు దశనమిచ్చి యుండలేదు. కావమడగ వచ్చురా?

సారంగ:—అమ్మా! నన్ను “మరి”ని సంబోధించి బాధపెట్టుచున్నారు. కుమారుని నన్నట్లు పిలచుట పారిపాటున ననుకొందును. పనిలేక పోవుటచే మిమ్ము కలసికొనలేకపోతిని త్నమింపుడు.

చిత్రాంగి:—నన్నమ్మ యిది పిలచుటకు నేనేమంత ముసిలినా? లేక పోవుననేని నొప్పించుటకా?

సారంగ:—నేమియు నొప్పించునంతటి పాపినా? మాతృసమానులగు మిమ్ముమ్మయిది పిలచుటయుతప్పే!—నేడు మీరదోపరాకుగనున్న ట్లున్నది. సెలవింతు యిక పోయివత్తును

చిత్రాంగి:—వచ్చిన త్తణమునుండియు పోదునందువు —నా సమ్ముఖమంత గుండుకముగా నున్నదా?...మీ దీర్ఘమము కై కన్నులు కాయలు కాయునట్లుగా ను చూచుచుండుట కదియో కలితము? అయిన నన్నీ పిమ్మల కిది దప్పవమువల కృశించుచున్నా—మీ తలపు?

సారంగ:—అమ్మా! నన్నికనట్లు సంబోధించి యిటునుండలేను. నేను మీ రెడో యావేశవశముగ మాట్లాడుచున్నాను. మీ మాటలు నాకర్థ వగుటలేదు ఇక నన్ను పోనిండు. నేచేయవలసిన పనియున్న భటు గితో కలుగంపిన సెలవేస్తు ఇక సెలవు. (లేచిపోబోవును)

చిత్రాంగి, —(అడ్డుకొని) పోవీలుపడదు. మగల మనము కలిసికొనుట కుదు రిక సాధ్యము. నేచెప్పుకొంటేయు స్వయముగనే వివలయును. ఇది మన యిది వర మగ్గినే సరిష్కరింప బడవలసిన కార్యము... లోకము నాయెడ నెంతటి కృపమువహించినది. కాని, నీవును

యిట్లు “ఆవేశము”నియు “అగ్గమగుటలేద”నియు సెలవిత్తురను కొనలేదు.... ఒకే లతను పుష్పించిన పూవుకు ఎందు వేర్వేరు వాసనలా? యౌవన ముదియించి నప్పటినుండి ఒకేయాశయముతో పెరిగిన మన మనములు, మధ్యకలిగిన యాటంకము వలన వేర్వేరు పథముల నడచుచున్నవా? ∴ నిజముగ చెప్పము, నీవును మన కలయికకై తపాతహ పడుటలేదా?

సారంగధరుడు:— అహ్! నిజముగ నాకట్టి యావేశమునులేదు. గడచినవి నాకిప్పుడు గుర్తులేవు మీయెడనే నేదోషముగ నైన ప్రవర్తించిన నన్ను తీసుచుండు, లేకున్న శిక్షించుడు. అంతియకాని....

చిత్రాంగి:— గడచిన విషయము నింతలోనే విస్మరించితివా? ఎంతటి యమానుషము. దోషేర్చి ఆశయముతో నావనెక్కించుకొని నట్టేట మంచి ముంచుట!... చిన్నప్పటి నుండియు నన్ను ప్రేమించినట్లు నమ్మించి, తీయని పలుకులతో ఆకర్షించి, ప్రేమింపబడి వివాహ కలాపమున మనప్రేమను దృఢీకరింపగ చేయనెంచియు, అన్యాయముగ జరిగిన యామిడిమేలము వలన యిప్పుడు ఏమియు యెరుగ నందువా? నిజముగ నన్ను నీవు ప్రవించలేదా? అన్యతమాడి నాయుసురు కట్టుకొనకుము.

సారంగధరుడు:— ఏమని చెప్పగలను. ప్రేమించకుండుటేమి? నాజన్మాంతము వరకు నాతల్లివలె మిము ప్రేమింతును. బాల్యచాపల్యమున పూర్వము మిము మరొక కథముగ ప్రేమించియున్నామి కుమార్తెని తప్పులు త్రవ్వక వేచుచున్నాను. మీపాదము లంటున్నాను. యిక నన్నాగడిచిన మాటలతో యేడ్చింపకుడు.

చిత్రాంగి:— అబ్బ! ఎంత సునాయాసముగ తేల్చినై చితివి? ఏండ్ల కొలది సంచరించిన విధము బాల్యచాపల్యమున నెవమున తుడిచివేయ చూచుచుంటివా? ఇరువదేండ్లు వచ్చినను బాండ్లవేనా? ఒక్క త్రమాపజాగ్రముతో ఎంతటి స్వాధీన తీర్పుకొన చూచుచుంటివి? అబలనగు నానుండి త్రమాపజాయను బలమును గూడ హరింపజూచు చుంటివా? నీ స్వార్థతృప్తికింకను నన్నుపయోగించుకొన చూచు

చుంటివా? నీకన్న చిన్ననగు నన్నమ్మాయని పిలిచి యింకను పాప మొడిగట్టుకుందువా?

సారంగధరుడు:—అమ్మా! ఇక వినలేను. నీయారోపణలు నిజమైననూ, యిప్పుడు వాటినిగురించి తర్కించుకొనుట వలన లాభములేదు. జరిగిపోయిన విషయములను మననము చేసికొనుచూ కూర్చుండుట వలన అమూల్య కాల మనవుసరముగ వెచ్చింపబడుటా, హృదయా వేదనా తప్ప మరేలాభమును కలుగజోదు నాతండ్రికి ధర్మపత్ని వైన మిమ్ము అమ్మాయనిపిలచి త్నమాభిక్షయర్థించుటకన్న వేరొండు పరమావధి నామలేదు నేనీ త్నమాపణల చెప్పకొనలేదనియే మీకోప మనుకొందును. కారణాంతరములచే కాలవిలంబనమయినది. ఇక నైన త్నమించినను విడువగోరుచున్నాను.

చిత్రాంగి:—గతించిన విషయములన్నియు కలలనుకొనునంతటి మూఁగుత నాయుచులేదు. అనుభవించిన వ్యవస్థల నెవరువేసికొని భావి జీవితము నానందమయముగ జేసికొనుటయే మానుషత్వమనుకొందును.— చేసిన పనుల మరచినట్లు ప్రవర్తించుట కృత్రిమతాకికము. నేకోరునది త్నమాభిక్షలుకాదు.— మనము మొదటిసంఘటనయే చేరుదుమనుకొన్న గమ్యస్థానము చేరుట కెల్లప్పుడునూ ప్రయత్నించుట.....నా యిష్టములేకుండ యజ్ఞపశువును బలియిచ్చినట్లు నన్ను మీతండ్రిగారి కిచ్చి నాల్గు మంత్రముల చదివించినంత మాత్రమున నేను మీమాతను కావాలను. తాళిబేరము నెగతాళిపాలు చేయుటకెగాని, మనసు నాకర్షించుకొనజాలదు, నాముద్దేశ్యముతో సమయము మించలేదు. ఇకనైన మనము మగమగ్యస్థానమునైపు నడచుటయే పరమావధి.

సారంగధరుడు:—అమ్మా! విషరీతిపు టూహలతో మిథ్యా భ్రమకలిగి యున్నావు. మన కర్మభూమిలో వివాహముకంటె పవిత్రమైన బంధము మరొండులేదు స్త్రీపురుషులు తమ జీవితాంతములవరకు వివాహమును సాంఘిక సంబంధమునకు కట్టుబడియుండవలసినదే. వివాహ పరమోక్త్యైకలాపమును కాదనినవారికి యీ భూమిపై నిలువనూ స్థానముండదు. మతసమ్మతమగు వివాహముపట్ల మనము సంపూర్ణ బేభావమున్న వారికి యిహపరములందునూ రోగవనకము తప్పదు.

చిత్రాంగి:—ఈ పీఠీతపు మాటలతో నన్ను మోసగించినెంచకుము. వివాహము వేడుకకొరకునూ, పరుగుకూ ఆ స్త్రీపురుషుల ప్రేమ వెల్లడియగుటకునూ, ఆ స్త్రీపురుషులు తమ భావీవితముల నడుపుకొనవలసిన విధానములు మిత్రులు తెలియజేయుటకునూ పనివచ్చు ఒక కలాపము. ఆ స్త్రీపురుషు లిరువురూ తత్సాక్ష్యము భార్యా భర్తలుగా యితరల ప్రేమించియుండనిచో, వారి జీవితముల కలయికకు వివాహకలాపమనునది నాంది, తనవరి ఒండొరులు ప్రేమించుకొనుట పరిపాటి మనగోంట్లపట్ల అట్లుకాదు. మన మొందులము భార్యా భర్తలముగా ప్రేమించుకొనుటయే నాంది; యింక వివాహకలాపము జరిపించుకొనుట పరమావధి. ప్రేమ గ్రహణము ప్రథమ ప్రధాన విషయము, పాణిగ్రహణము తరువరి. మన మొందులము ప్రేమగ్రహణ మెప్పుడో జరుగుకొంటిమి. స్త్రీ పురుషుల జీవితములేకాక యపగమున నడుచుటకు ప్రేమయే మూలాధారముగదా? మగ్గి వచ్చు స్వాస్థ్యపరల చూటంకముల నతిక్రమించి నపుడే చూనిసులదనిపించుకొనగలము ప్రేమ పూర్వకముగ ఒకర జీవితము నొకర మంకితము చేసికొన్నా మన మన పరిణయమును సరకు గొనక, కేవల బాహ్య కలాపమైన తాలిబంధనా తంతువు భయపడుట వివేకము. వివాహమైన తరువాత ఆ స్త్రీ పురుషులొండొరు లేక ముఖమున నడువకున్న యిహమున పారవశిక బాధలందవచ్చును. ప్రేమయేముందుగ ఆంతరంగికముగ భార్యాభర్తలైన వారిలో ఒకరిని స్వాస్థ్యపరులు కొండగు చుంకి జీవితో నుడి వెట్టినిచో వారికి యిహమున పారవశిక యాతర తప్పదు. కాని, ఆవేరు చేయబడిన వ్యక్తులు మనఃపూర్వకముగ ప్రయత్నించి మగ్గి వచ్చిన బంధనల కాలదన్ని ఏకమగుట వలన స్వల్పసౌఖ్యము లనుభవించగలరు. మనలోనే వేరుచేయబడి యీ ముసలి వ్యక్తుల తాలిచే కట్టు బడితిని. ఈ తాలికి తలయొగ్గి మన మానసిక వివాహమును నెట్టి వేసికచో నాకు సుస్థాయము యాతర తప్పనిసరి. కావున నీ తండ్రి స్వాస్థ్యతను గోసి మన మేకమగుటయే పరమావధి అప్పుడే మనకినా సౌఖ్యములభ్యమగుట. ఒకవేళ పరమమనది యున్నచో ప్రేమ స్వాస్థ్య బంధమగు మన కలయిక వలన అచటను సౌఖ్యమయ్యగల యేమగునోము

అధికార స్వార్థతృప్తలతో మనల నెడబాటు చేసిన మీ తండ్రికి పాతము నేన్ని యాదర్శజీవివికమ్ము. మానసిక వికార దృష్టితో ఆలోచించుకొమ్ము. న్యాయమున కెదురాడ నేరవనుకొందును.

సారంగధరుడు:—మీదొక విపరీత తృప్తవలె తోచుచున్నది. మీ యా దేశమునే కొనసాగింప దలచినచో రాజద్రోహమూ, పితృద్రోహమూ, సంఘద్రోహమూ, మతిద్రోహమూ, తలదాల్చి వలసివచ్చును. సంఘమునకు వెలియై ఏ జీవియు మనజాలదు ఒకటి రెండు జీవుల భావములతో మాత్రమే కట్టుబడినది కాదు—సంఘదృష్టి. పలువురు విజ్ఞుల భావముల సంఘటి కరణియగు సంఘదృష్టిలో వినాహము పరిమోత్కృష్టము. మీకువచ్చినంతమాత్రమున సంఘదృష్టినిత్రోసి రాజనుట సంఘచిత్ర దృష్టిఫలము. సంఘశ్రేయమునకై ఒకటి రెండుజీవితములు బలియొరను మంచిదియై, మన పూర్వ జీవితభావముల తుడిచివేసి సంఘమున ప్రముఖ స్థానముగ నాత్మస్థానమున మీ మూర్తినుంచి పూరింతును. ఇక వేల భావములతో నా మనసును సంఘచిత్ర పరప కుంచుచిని నమ్ముచున్నాను.

చిత్రాంగి:—సంఘపితాచి ! బాహ్యదృష్టి తప్ప మనోదృష్టి లేని గుడ్డి సంఘమునకు భయపడుట పిరికితనము. మనోదృష్టి గల భావములెప్పుటికిని సోపములే కాని; బాహ్యదృష్టి వేడిపండునకు భ్రమపడునట్టిది. సంఘ శ్రేయమునకై నాజీవితము బలిదానము నేయవెరువను. కాని బాహ్యసంఘచిత్రదృష్టిగల సంఘమునకు నేనిట్లే జీవచ్ఛవము వలె నుండుట వలన లాభము మృగ్యముగదా? మనము ప్రేమించు కొనికి పూర్వము నాహృదయమొక నిర్మల వస్తువు దానిపై ప్రేమయను కుంచెతో నీచిత్రము చిత్రంపబడినది! ఇదాని చెరువు టశక్త్యము. నాహృదయములో నీకింకొక విధమగు స్థానమియలేను. నిర్మల మగుగ ప్రేమాదృశ్యులగు మనబొంట్ల కలయిక వలనగదా సంఘమునకుశ్రేయము కలుగుట... సర్వయోవన సుందర సమంజస వయస్కుడవగు నీయండనుండ వలసిన నేను (రాజరాజ చిత్రాంగుల పటము బూపుగు) యీముక్కోపి మునుసలి మ్రుక్కడిపంచ అడవి గాసిన వేన్నెలవల పయిండుటయేనా—సంఘశ్రేయము?!

సారంగధరుడు:—భర్త కుంటి, మరూపి, రోగిష్టి, ముదుసలి...మరెట్టి వాడైనను ఆతడే పాపమైనవతముగ, ఆతని తోడినె తన స్వర్గముగ తలంచి యాతని నేవించుటయే భారతనారి పరమర్థము. పరిణయ మాడిన భర్తనట్లు చూపించుట పతివ్రతల లక్షణము కానేరదు. భర్తను కాదని యిట్టితరుల గోచరము కామతృష్ణాంశతయనిపించు కొనును.

చిత్రాంగి:—భారత నాయు లెవ్వరును తాము ప్రేమించిన భర్తలనుండి వేరు చేయబడ లేదనుకొందును. తనబంధు విరోధి అన్యకులనుండిన కృష్ణుని ప్రేమించి రక్తిణి యాతని పొందినది. సావిత్రీ, సమయంతి తమ స్రియులకై గానిచెందియైన వారిని పొందిరి. నేట్లు నిన్ను పొందుటకు ప్రయత్నించిననూ, నీవు కన్యంపక పోవుటచే విఫలమైతివి. పూర్వ ప్రయులవలె నీవు ప్రయత్నించలేదు. ప్రేమించిన నీవెగాని ఆశాలిక్ష్టిన రాజు నాభర్త కాడన్నప్పుడు నిన్నుకోరికలలో తప్పేమున్నది? కోరినభర్తను పొందుట కామతృష్ణయా? కొడుకు కేరు పరచిన కాంతను ముసలియయ్యు తానేచరించుచున్నట్లు కామతృష్ణ కానేరదా? నాది కామతృష్ణయేయైన నీకోరిక ప్రాకులాడవలసిన పనియేమున్నది కరీకామ మేరివల్లనైనను తీరగలదు. కాని నాది మానసిక కామము. దానికేరును కల్మషతృష్ణ నాపాదించలేదు.... ఇకనిట్టి దెబ్బరింపులతో నన్ను వేధింపకుము. నాకోర్కెలలో విపరీతము లేదని నమ్ముము.

సారంగధరుడు:—అమ్మా! వేయి చెప్పియు నాదృఢనిశ్చయమును మార్చు జాలవు. నేనట్టి కామతృష్ణ కామంతి కాజాలను. నేనిన్ను మాత్రంకంటె యితరముగ గ్రహించజాలను. నీపాదములంటును. నికనిట్టి కోర్కెల మానుము.

చిత్రాంగి:—(నిరాశ, ఏహ్యములతో) సారంగధరా! నేనీసణము వరకు నీవొక వివేకివను కొంటినిగాని యంతటి సంతచిత భీరుడవను కొన లేదు...నీవలె నాకునూ చెండు నాబుకలులేవు. నాహృదయ భర్త నీవుతప్ప యింకొకడు కాజాలడు. నిన్ను భర్తగా పొందని నానివి తము నిరర్థకము, ఎడారి శంఖ్యని. నీచే తిరస్కరింప బడిన నేనిక

మనజాలను నేనిక రేపటి యుడయమును చూడదలచుట లేదు. కామము, కామతృప్తయను పదజాలముతో నాలో యెప్పుడు జనించని కామము నొకదానిని నీవిపుడు సృష్టించితివి. దాని నార్ప నీవె సమర్థుడవు నాజీవితాంత్యపు యీ స్వల్పకోర్కైనైవ మన్నింప ప్రార్థించుచున్నాను (దగ్గరగ నిలిచి స్పృశింపనెంచును)

సారంగధరుడు:—అమ్మా! ఇది లోపము. నీకోర్కె తీరనిది. అది నాచేత గానివని క్షమింపుము. శలవు నేనిక పోయెదను (పోపోవును)

చిత్రాంగి:—(చేతులుపట్టి పైనానుకొనచూచుచు) పూవులు కాయలు ప్రసవించవలసిన నాజీవిత మింతవఱకు పురుషస్పర్శ నెరుంగదు. నా అంతిమ ఘడియ లాసన్నమయినవి. ఒకసారి మాత్రము నాకా సౌఖ్యము రుచిచూపుము. ఇతరులకు తెలియు:ని భయపడకుము. నేవకులు దాపునలేరు. మీతండ్రి యూనిలేడు, గది తలుపుల బంధించనా? . . . ఇది తప్పనికోర్కె దీని సతిక్రిమించినచో నీవు జీవిత పర్యంతము విచారింపవలసినదప్పును. జాగ్రత్త.

సారంగధరుడు:—(విడిపించుకొని) ఛీ! తల్లియని యంత తడవు మాట్లాడుట నాదియే తప్ప. ఈపావురము రాకున్న యీదోషము నాకు తగుల కుండెడిది! అమ్మా! నాజీవితము నికృష్టముగ అంత్యమైనను యీ తుచ్చ కార్యము నాచరింపజాలను. మీయిచ్చబచ్చినట్లు నన్ను శిక్షింపవచ్చును. శలవు. (బిరిబిరా పారిపోవును)

చిత్రాంగి:—(హతాశయై పానుపైబడి) అబ్బ! ఎంత బోధించి, బ్రతిపూరి భంగపడినను సారంగధరుని మనసును మార్పలేకపోతిని. ఒక్కసారి గదా! ఇంతటి సౌందర్యము, యౌవనము ఒక్కసారియైన వుపయోగించుకొనబడక నిరుపయోగమైపోయినవిగదా. ప్రియునిచే తిరస్కరింపబడిన నాజీవితమిక అంత్యముకావలసినదే. తెరవు!! ఆత్మహత్య!— ఆ! తప్పనిసే!! పోయెడు నాజీవితమునకు యీ పదునెనిమిదేండ్లూ నిర్లక్ష్యముగ నిండి నవి. ఒక్కరికిని శాశ్వతస్మృతి పథమున నాచాయ లేకపోవచ్చును. కాని నేనిపు డావేశమునకొరిన కామవిషయము సారంగధరుడు నిలువులలోచెప్పిన నిజముగ నేనొక కామాంధురాలనను

కొందు. నాచరిత్ర నలని యక్షరముల హేళనగ వ్రాయబడును.గీనికి ప్రతికార మూహింపవలసినదేసారంగధరుని బ్రతిమాలుటకు తెరపులేదు.... మరి?...నా మనము నేనిక్కలమనని చెప్పగొన్నపుడు నేనిక భయపడవలసిన యువునా మేమి? కాని, నాజీవితమును భంగపరచిన సారంగధరునికి నాశక్తి! చివి చూపించి వలయును. --- ఎట్లు? (ఆలోచించి) ఆ!...నన్ను చెరుప ప్రయత్నించిట్లు రాజుతో నమ్మ చెప్పినా సారంగధరు డెట్టి కష్టముల పాలైన నేనుబడును. కామాంకులను స్త్రీ మాటయెగదా చుక్కాని?...చివర కాలని కాబునేతుల పట్టి బ్రతిమాలి గదా భంగపడింది. ఇక ఆ కృష్ణార్జునుని కాలునేతులుండురా. ఇది స్త్రీ శక్తి ప్రతిష్ఠ, తోక త్రొక్కిబడిన చూడు త్రాచువగ సారంగధరు తెరుంగ గలడుగా. ఓ! ఆన దానిని మలకనచేసి నా జీవితమే పాడుజేసెనుగా?

(తెర తవ్వగ)

తాజమహల్

[ఇది జరిగిన చరిత్రగా మనకే అధారాలూ లేవు. కాని; నా కలం మీద నాకెంత హక్కున్నదో; రాజరిక ధనాగారం మీద ప్రజల కంటికి అధికారమూ వున్నది. ఈ నవయుగాదర్శ దృష్ట్యా యీ రచన జరిగినది. కాగా, యిది చరిత్రలోని పాత్రల హృదయ భావాలు పాల్గొన్న నాటిక మాత్రమే. —రచయిత]

* * *

ద్యోత్యం:—తాజమహల్ ప్రాంతమున చలువరాతి కొలను పున్నమకేయిని ఆ ప్రకాంత వాతావరణంతోనికి నలుపురు శిల్పిలు అప్పుడే అచటకు చేరుకున్నారు

* * *

ఇటలీశిల్పి:—(కూర్చుని) హమ్మయ్య! ఇప్పుడింకేది జరిగినా చింతపడను.

గ్రీకుశిల్పి:—(కాళ్ళు నిమరుకొనుచూ) ఓహో! మూర్తిభవించిన యీ శిల్పసృష్టి, తాజమహల్ ను చూచినంతన దూరాగ్గన శ్రమపటా పంచలైపోయినది.

బంధు శిల్పి:—అంతియగాదు! నిండుపున్నమ వేన్నెలలో మునుగుచున్న యీ తాజానై నుండి వచ్చు వాయు స్ఫూర్తి మాత్రాన స్వాంగముల పైనను కళాకారద నాట్యమాడు చున్నట్లు పులకలెత్తుచున్నవి.

ఇటలీశిల్పి:—కాని: మన మొక లోపము జేసితిమనుకొందును.

గురుశిల్పి:—ఏమది ?

ఇటలీ శిల్పి:—తాజమహల్ నిర్మాణము పూర్తయిన తరుపరినే మాజేశ మేగి దాని సోయగము మిత్రుల కుగ్గడించునపుడు ఒక సంశయ మొదలినది శిరీష కుసుమమువలె తాకినంతనెకందునట్లు మలయించ బడిన యీ కళాదేవి—కాలవశపుటిసుక గాబులను, యాత్రికుల స్పృహలకు మలినముగాకుండ నుండుటకై యొక గాఢ సుందరమైన పోతీమే యిది విచారించితిమి.

గురుశిల్పి:—అహహ్వా ! మీ తెలివి వెర్రితలు వేసివట్లున్నది.

బందరు శిల్పి:—ఏమది ?

గురుశిల్పి:—గాజు కాంతిని కొంత ప్రతిఘటించి వెనుకకు నెట్టుచుండును. అందున లోపలి వస్తువుపై పడవలసిన కాంతి తగ్గును. పైగ గాజు ఫలకముల సమీపముల కాంతి దీర్ఘమగును అట్లు మిక్కుటమయిన కాంతి చూపని ల దృష్టిలో కొంత వెల్లగును మనకను కలిగించును. అందువలన లోపలి వస్తువు యదాగ్ధపు సాదృశ్యమును బాగుగ కన్పించును. పైగ తాజమహల్ లోని ప్రముఖ విశిష్టతయగు చల్లగునపు పులకిరింతుల చూపకండకయుండును.

బందరు శిల్పి:—అవును. మన యిటలీ మిశ్రయూహ హుపు దాల్చినట్లు యిన తాజమహల్ సహజ సాంద్ర్య పటిమ టూపగుల దృష్టికి పూర్తిగ లభ్యముగాక కుంటువడయుండెడిదిగాదా ! సరిపధిక పరిపూర్ణ శిల్పమూర్తి నొక ఛాయ కప్పి వేసెడిదే.

గురుశిల్పి:—బాగు బాగు !... కాని, తాజమహలునందేలోపమూలేదనియే మీరు నమ్మి యభ్యుతబ్బిబ్బులగుచున్నారా ?

గ్రీకుశిల్పి:—ఇంకను యీ కళాధిదేవి నిర్మాణమున యసంస్పృహ యున్నదని మీగనుచునున్నారా ? కనిగందని, ముదాతవడని ముంతాగో మేనును గుర్తినకు దచ్చునట్లుగ గోపురభాగములు ప్రస్ఫుట దృఢ ముద్రయున్నవి గదా ? రాణి సుస్మిగ్ధ పటుత్వకిపోలములా గోపురములలో కన్పించుచునేయున్నవే !

బందరు శిల్పి:—కళాకారయలంకార సుందరముల దేరియామి యాపె యొంపుల నవ్యతను మాసుమ పల్లవలతాశ్రేణులు పూర్తిగద్యోతకము చేయుచున్నవి గదా ?

ఇటలీశిల్పి:—దయా, సత్య, శౌచ, సుందరినిగూఢయగు రాణి హృదయ శారీరములను చలువరాలు సజీవముగ చాటుచున్నవి గదా !...?

గురుశిల్పి:—కావచ్చును... కాని యీ తాజమహలుని నిజమగు చరిత్ర కారలు శ్రమింపలేని తప్పిద మొకటన్నది.

[వెనుకనుండి ఒక చిత్రకారుడు, ఒక కవి, ఒక చరిత్రకారుడు ప్రవేశము.]

చిత్రకారుడు:—లేదు, శిల్పిలేదు! సభ్య విమర్శకా సమాజములో ఒక మహాచిత్రకారుడనని పేర్కొనెడి సేను యీ కళామయ శిల్పమూర్తిని యధాతథముగ చిత్రించుకొన లేకున్నాను. ఏకాగ్రత, సృష్టి స్ఫురణ, రంగుల విశేషణములు కూలంకషముగ యెరిగిన నా చిత్రకళాప్రతిభ యీ తాజమహల్ శిల్పవిశిష్టత కీడురాకున్నది. ప్రపంచ మెరిగిన అన్ని చిత్రరచనా విధానములలోనూ, అన్నిరంగులతోనూ ఎంతో కాలము దీనికి సరియగు నమూనాను చిత్రింప పాటుపడుచున్నాను. నేటికీ, తాజపరిచాణాకృతుల యధాతథముగ చిత్రింప గలిగితిని, అది సజీవముగ కనిపించునట్లు దిద్దితిని. కాని; తాజని చూచినంతనే మనము పొందుచున్న చల్లని నాతావణపు చక్కిలిగింతలు చిత్రించుట నావశమగుటలేదు. ఎంతో కాలము శ్రమపడియు నిది సాధ్యము కానందుననే మా గురువు వికలమనస్కుడై యడవుల బట్టి పిచ్చి వాడై తిరుగుచున్నాడు.— సేనును నాజీవిత సర్వస్వమును యీ కొరత పూరించుటకై వెచ్చింప జూచుచున్నాను. కాని; అయ్యది అలభ్యమని నమ్ముచున్నాను.... ఇంకను మీరు తాజమహల్ లో ఏవో కొరతయున్నదన్న సేనూహింప జాలను.

గురుశిల్పి:—అవునవును! చిత్రకారుల దృష్టిలో తాజమహల్ పోత్రాగ్ధ కళామూర్తి గావచ్చును. కాని, సేలోపమున్నదనున దింకొక దృష్టిలో.

కవి:—మేమెప్పు కొనము! తన ప్రాణములకన్న మిన్నగ ప్రేమించిన సౌందర్య రాశియగు తన రాణి ముంతాజమహల్ చనిపోయినంతనే పాదుషాషాజహాన్ హృదయము దుర్భర విషాద హృతమయ్యెను. పందొమ్మిదేడులు తన హృదయేశ్వరియై నిక్కంపు సేపీతురాలై మెలంగిన మహాసౌందర్యవతి తన కింకలేదని తలచిన పాదుషా మనసు వికావికలై నైరాశ్య విచార తుఫానుల పాల్పడెను. తానింకను ఆమెను ప్రేమించుచున్నాడు, ఆమె ప్రవర్తన వలపుల స్మరించి హృదయమున స్రుుక్కుకొనుచున్నాడు. ఆమె ప్రేమ శృంగారముల నన్యసామాన్యములని యెరింగినాడు తన ప్రేమా దుఃఖమూ అపారములు తమ పవిత్రప్రేమ ప్రపంచమునకే ఆదర్శప్రాయమని నమ్మినాడు. దానిని యుగయుగముల ప్రాపంచికులకూ అందజేయ నిచ్చు

గించినాడు ఆయన సౌందర్య స్మృతి చిహ్నము తన దాపులనున్నచో
తన దుఃఖముపరమించు ననుకున్నాడు. కాబట్టి ఆయన సౌందర్య
మును, వారిరువురి ప్రేమను మురువుగ నుగ్గడించు స్మృతి చిహ్న
మేర్పరుప తపతప లాడినాడు వారి మతాను గుణ్యముగ గోరియ
వుసరమైనది. దాని తలచివున్న హజహన్ ఆగోరీనే పై విషయ
ముల ద్యోతకము చేయు అలర్య శిల్పమూర్తిగ నిర్మించ నిర్ణయించి
నాడు నానాదేశ ప్రసిద్ధ శిల్పాల రావించి కోరినంత ధనము వెచ్చించి
యీ తాజమహల్ ను నిర్మించినాడు. ఉద్దేశింపబడిన యుద్ధుల
నన్నింటినీ ప్రతిఫలించు నీ శిల్పమూర్తిలో యింకనూ లోపమున్న
దన్న మేముప్పుకొనము !!

గురశిల్పి:—అంతియగాదు;—ఏండ్లు మోసను. బహుగర్భముల భరించి
నను యిసుమంతయు వనివాడచి ముంతాజ్ బేగం సౌందర్యును నను
దీటుగ నండునట్లే యీ తాజ్ మహల్ నిదహనులగు శిల్పాలచే యుగ
యుగాలకూ మాయగ నవ్యసౌందర్యముతో నిర్మింపబడినదని నేనొ
ప్పుకొందును ... కాని, యుగయుగాల ప్రజనీ చిహ్నమును వచ్చి
యము చేసికొని ఏ యే భావముల నొందుదురు? ... నేటి విషయముల
రేపటి పౌలకండించు చక్రకాయలు ఈతాజి చక్రతో మోరిప్పుడు
నుడివిసంకంకం మరేవిషయమైన లిఖించిరా? ... అయిన, రేపటి
చరిత్రకారులు యీచరిత్ర నేమని విమర్శింతురో మిరొక్కసారయిన
నూపించితిరా !

కవి:—నిర్మాత యాద్యములన్నియు నీస్మృతి చిహ్నమున ప్రతిఫలించు
చున్నవి, ప్రపంచమున యెసలేని శిల్పకళామూర్తియై దేశదేశముల
జోతలందుచున్నది. మౌనముల పులకాంకితులజేసి మేనుల ముంచు
చున్నది—తన దగ్గరచూత్రాన తన చక్రతో సుందరిక ప్రేమపటు
త్వమును వెల్లడించుచున్నది. ఏచరిత్రకారుడును యంతకంటే తక్కు
వగ తాజమహల్ చరిత్రగో వ్రాయలేడుగాదా? ఇకను విమర్శకు
తావేది !

గురశిల్పి:—అవును ! అంతకంటే ఎక్కువ మిరాలోచించు. కళా
దృష్టిగో సఫలమయినది నిర్వహ్యమా? ... తాజమహల్ మా నొక

స్మృతిశిల్పము చేయించ నూహించిందీ షాజహాన్. కాని, దాని యాకృతి నూహించినవారు ? నూదిరి తాజ్ ను సృష్టించిన దేవరు ? అనేకులు శిల్పులు తయారించి పూర్తిచేయగలిగిన యీతాజ్ మహల్ మాదిరిని మొదట నూహించి సృష్టించిన శిల్పిఘనాదగునా, కాదా ? ఆ మహాశిల్పి లేనిదే ఆసలిట్టి తాజమహల్ వుండగదా ? మరి ఆయన చరిత్రను, కనీసమాయన పేరును తెలియజేయు హంశము లేవైన యీతాజ్ నందున్నవా ? ఆతనిచే సృష్టించబడి ఆతనినే విస్మరించిన యీసృష్టి కృతఘ్న యగునా, కాదా ? కృతఘ్నత క్షమింపరాని యపరాధముగదా ?

కవి:—అవునవును ! కాని; తాను సృష్టించినపుడే తన స్మృతి నొకదాని నందేల పొందుపరుపలేదా శిల్పిబ్రహ్మ !

గురశిల్పి:—కళాకారులల్న సంతోషాలు. పాదుషా యభిమతియు నుద్దీపించు చిహ్నమే ఆతడు సృష్టించినాడు మీరు తొలుతి చచ్చించింతవరకే దీని పరమావధి యగుకొన్నాడు పాదుషా యజ్ఞులమేకే సృష్టించి ఆయనిచ్చిన ప్రతిఫలమున తృప్తిపడిన అనూయక నిర్వాహకుల వలననే ఆ శిల్పిబ్రహ్మచరిత్రలేనివాడయినాడు.

కవి:—అయిన. —సమకాలిక చరిత్రకారులయినను తాజమహల్ చరిత్రలో ఆయా శిల్పులచరిత్ర లేల వ్రాయలేను ?

గురశిల్పి:—నాటి చరిత్రకారులు పాదుషా బానిసలు పాదుషా కొలువున నుండి, పాదుషాయిచ్చు జీతములకై తమ శృంగారములే అమ్ము కుని, ఆత్మవంచకులై, ఆయన నుడివిన వాక్యములుదక్క మరొండు వ్రాయలేను అధికార ధన కళాప్రస్థాంధుడగు షాజహాన్ కనను, తన ప్రేయసినిదక్క యితరుల తాజ్ విషయమున పేర్కొనలేను ... ఈతాజమహల్ నిర్మాణమునకై ఎందరో శిల్పులయి దేశదేశముల నుండి యిచటికివచ్చి ముప్పది మూడేడులకు పైగాస్వబంధు మిత్ర గృహదేశములను నవి యెరుగుగగక, ప్రతిక్షణమూ దీని సప్టిలోనే నిమగ్నులమై, అనేక భౌతిక మానసిక కష్ట కష్టములకు లోనయి నందులకు ప్రతిఫలముగ కొంత ధనమును పొందితిమి. పాదుషాకాలు గదల్చిన హాయిగ కూర్చున్నాడంత కాలమును. కాని; తాజ్

నిర్మాత—సాజహాన్ నియే ప్రపంచము గుర్తించుచున్నది. తన్నిజ నిర్మాతలలో ఒక్కరి స్ఫూర్తియు యీజగానలేదు. మనచే సృష్టింప బడి మరలనెప్పుడునూ స్మరింపని యీతాజమహలు దండరాజ కమా? ... పాడునా యిచ్చినది మన ముప్పదిమూడేడుల పగిల్రమకు కూలిగా సరిపోవచ్చును. కాని... చురలో ఎందరు యీతాజ్ నిర్మాణమున వికలాంగులు కాలేదు? ఎందరు తమ స్వదేశముల మరణించిన, పలు బాధలందిన బిడ్డల, భాగ్యుల, మిత్రుల, పితరుల అంతిమ సకాలస్వ నములులేక తమ జీవితకాలమంతయు దుఃఖించి కృశించిపోలేదు? అనేకు లీశిల్ప నిర్మాణసమయమున రాలకుడ్యముల ఆఘాతములకు మరణించిగదా? వీటికేమైన ప్రతిఫలము గిట్టిందా? యింతలేని కష్ట నష్టములకు తగొగ్గి మన మీ తాజమహలును నిర్మించిన దెంచులకు? మర శిల్ప సృష్టిచతురతజూపి ప్రాపంచికుల మెప్పుడయ్యుటకు కమా? అయిన; నాడు పాడునా నిండుసభలో మనల ధనమున సమ్మూలించుటకన్న మనముపొందిన గౌరవమేది? తాజ్ ను మెచ్చు మామలు సాజహాన్ ముంతాజ్ లకన్న మరొకరిని గుర్తించి మెచ్చుకొనుగూర్చరా? ... లేదు లేదు. మరి, నిజమగు సృష్టికర్తల మయిన మరయెవల నీ తాజమహల్ ద్రోహియగునా కాదా? తిన్నక యిది ద్రోహి; కృతఃస్మరాలు. దీనిని మనము దంకించవలసినదే.

చరిత్రకారుడు:—ఆగుమాగుము! తాజమహల్ తన్నక మీయెడల కృతఃస్మరాలే. కాని, దీని దండించిన కలుగు లాభమేమి?

గురుశిల్పి:—ఇప్పుడీ తాజ్ ను భ్వంసముచేసి దండించినలో లోకము కారణ మునకై వెదకును, ప్రశ్నించును. ఏమి, ఎవరని?? చరిత్రను, చరిత్ర కారులను, విమర్శకులను... నీ వొక చరిత్ర కారుడవు. నీని భ్వంస కారణములు స్వవితర్కము వలన యూహించ గలవు. వ్రాయు మింక. ప్రపంచమునకు సరియగు జవాబిమ్ము ఇకముందు ప్రపంచము లోని ఏ విషయమయినను—మూల కారణ సృష్టికారుని విస్మరించి నచో యిప్పుడు తాజమహల్ పాల్పడు దండనకే ఆ యా విషయ ములు సరికావలసి వచ్చునని చూటుము. ప్రపంచ మిక యిట్టి కృత ఘ్నుల త్నమించరాదు.

చరిత్రకారుడు:—అఱవిమితావేశమున మీలో విమర్శనా శక్తి యొక వైపున నశించినది స్వవితిర్కమన దూరాలోచన చేయుడు..... మీ సృష్టిని మీరే ధ్వంసము చేయుట—మీ టిట్టల మీరే చంపుకొనునట్టి వెర్రి...తాజ్ మహలుకై షాజహాను కొన్ని కోట్ల రూప్యములు వెచ్చించినాడు ఆధనమంతయు అతడు ప్రజలనుండి శిస్తు రూపమున వసూలు చేసిచటి అనుక్షణము ప్రజలకు నేర్పడకముల వెచ్చించి సంపాదించి చెల్లించిన ధనమును పాద.షా ప్రజల నేమమురకే వెచ్చించుటకు మార్గ తన విలాసేచ్ఛగ దీనికై ఖర్చులుచేసినాడు. అందువల్ల షాజహాన్ అపూర్వశిల్ప కళాస్రవ్యయకు కీర్తియు, తన భార్యా సృష్టి శిష్టసౌందర్య లృష్టిగర్వములు పొందగలిగినాడు ప్రజలు తమకు రావలసిన ప్రభుత్వపు కనీస దోహదములను గోల్పోవు నిస్తామిని లయనాలు. పైగ షాజహాన్ తదనంతరం పాద.షా ముయి బేంగళకు తనతండ్రి వట్టిజేసిన ప్రభుత్వధనాగారమును నిర్మూలకై ప్రజలననెక నినూతన శిస్తుల వాఙ్మేసినాడు. ఎందుననూ ప్రజలే బహుగా నట్టపడినారు. ప్రజారక్త నేర్పడులతో యేర్పడుట బడిన యీతాజమహల్ ను ధ్వంసము చేయుట మంచిది కాదు ఈ తాజమహల్ చరిత్రను జూచి స్రజలు తమ పూర్వీకుల రక్తనేర్పడులకారణముగ వెచ్చించబడిన క్షోదమూర్తిగా దీని గ్రహింప వలయును. తాజమహల్ శిల్పకళా దృష్ట్యా చాలా గొప్పదనునది మన మందరమూ వర్షకొను చున్నాము. దీనిని భద్రముగా నుంచుట వలన కళా సౌందర్య విశిష్టతలనైనను ప్రపంచము తాజ్ నుండి గ్రహించి తృప్తిపడగలదు. అసలు తాజమహల్ సృష్టింప బడెడి యుండ వలసింది; కాని కళాంగ సుందరముగ పూర్తయి బడిన తదనంతర దాని చెరువుట, విచారించుట అవివేకము.

కవి:—దీని నిర్మాణమూలముననే అనేకులు శిల్పులు ఏండ్లంతబడి పాపింపబడిరి. దీని మూలముననే శిల్పాల సంపూర్ణ చాతుర్యము వెల్లివిరిసి యిలా పుష్పించి ప్రపంచమునకు లభ్యమయినది. షాజహాన్ తాజమహల్ నిర్మాణము చేయుటకు మన శిల్పులకు, భారతదేశమునకు యీ ఘనతర ప్రతి తేటండ్రిదిగా ను!

చరిత్రకారుడు:—ఇది స కుచితమగు భేషము సుమా!...తాజమహల్ నిర్మాణమునకై వెచ్చించిన ధనమును ప్రజోపయోగ కరములగు రోడ్లు, జలాశయములు, విద్య వైద్యములకై, నెచ్చించి యున్నవో ఆముప్పది మూడేండ్లు పోషింపబడిన శ్రామికులకంటె ఎన్నోవేల రెట్ల పనివాండ్రను కలకాలము పోషించ పీలుండెడిది...అసలు; మన చరిత్రయే యిపుడున్న శోచనీయ నిద్రాణస్థితిలోగాక సాటి దేశముల క్రితగు విజ్ఞాన నాగరిక వంతమై, ప్రజాక్షేమం కరమై, శోభావంతమగు నుండెడిది...తాజమహల్ గొప్పవంత మాత్ర మున మాకు వచ్చిన ఘనతయేమిటి? కీర్తియా? మానవ కనీసకాంక్ష లగు తిండి, బట్ట, గృహము, విజ్ఞానములు చాలినంతలేని మనకు కీర్తియేమైన ఎటు చేయగలదా? మన పూర్వీకుల శిల్పకళా విశిష్టత, దక్షత మేటి వైశిష్ట్యమున ప్రాపంచిక సభ్యతలో నేడు మన దేశమున్న కనిష్ట శోచనీయస్థానపు కించతీరునా?...నవకవీ! బాగుగ యాలోచింపుము. మనకు కావలసినది తాజమహల్ కాదు; ప్రజా నీతిపు జీవితమును శాంతియు విజ్ఞానమయుము జేయుటయే మన పర మావధ. సీతేభిని నిక నీచేశ పగనీతుల ముమ్మడిపై వినియో గింపుము ప్రభుత్వ భజనాలోని ప్రతిపైసయు ప్రజలకొరక యియే నెచ్చించుట వలయు! ప్రతి చిహ్నమునను నిజమగు శ్రామికులు, సృష్టికారుల చరిత్రలు ప్రతిఫలంప వలయుననియు, చరిత్ర సర్వ విషయ విధానములకూలంకషముగ లిఖింపబడవలె ననియు; లేని నాడు నేటి యీగురు శిల్పివలెనే శ్రామికులు తిరుగుబాటు చేసి సృష్టి నే. విచ్ఛిత్తి చేయగలరనియు ప్రపంచమునకు చాటుము. ఇది మన పరమావధి.

కవి:—తథాస్తు—తథాస్తు.

